

Narkotikasituationen på krogen i sju län

Kartläggning och preventiva insatser

Pia Kvillemo, Nina-Katri Gustafsson, Kristin Feltmann, Johanna
Gripenberg & Tobias Elgán

RAPPORT NR 78

STADs rapportserie, 2023

Rapport nummer 78

ISSN: 1654-7497

ISBN: 978-91-986696-1-9

Rapporten kan laddas ned från STADs hemsida: www.stad.org, och från länsstyrelsernas webbplatser.

FÖRORD

STAD (Stockholm förebygger alkohol- och drogproblem) startade 1995 som ett tioårigt projekt med uppdrag att identifiera, tillämpa och utvärdera lovande metoder för prevention inom alkohol- och narkotikaområdet. Projektet initierades efter en översyn av missbruksvården i Stockholms län, där Landstinget (nuvarande Region Stockholm) och Stockholms kommun gemensamt beslutade att göra en mer långsiktig satsning på metodutveckling. Sedan 2010 är STAD en enhet vid Centrum för psykiatrforskning.

Föreliggande studie presenterar resultat från en kartläggning av narkotikasituationen i krogmiljö i sju län i Mellansverige. Det finns en ökad oro kring narkotikasituationen i krogmiljön runt om i Sverige. Narkotika orsakar stora hälsoproblem och förekommer frekvent i nöjeslivet, inklusive krogmiljön. Det behövs mer kunskap om problemen och lämpliga förebyggande insatser. Länsstyrelserna i Dalarna, Gävleborg, Uppsala, Värmland, Västmanland, Örebro och Östergötlands län har därför, inom ramen för ANDTS¹, tillsyn och det brottsförebyggande uppdraget, anlitat STAD för att genomföra en kartläggning av narkotika i krogmiljön.

Vi vill med studien undersöka hur nyckelaktörer som krogpersonal, ordningsvakter, poliser och kommunala handläggare uppfattar situationen och vilka förutsättningar som finns för att utveckla det förebyggande arbetet. Studien är intressant ur flera perspektiv, inte minst eftersom vi har möjlighet att inkludera stora och små kommuner vilket bidrar till en mer nyanserad lägesbild jämfört med de studier som tidigare genomförts.

Vi vill tacka alla som bistått med kontaktuppgifter och svar på praktiska frågor i samband med datainsamlingen samt de studiedeltagare som generöst delat med sig av sina uppfattningar och erfarenheter relaterade till narkotika i krogmiljö.

Rapporten finns tillgänglig på STADs webbplats och även på länsstyrelsernas webbplatser.

¹ANDTS står för alkohol, narkotika, dopning, tobak och nikotinprodukter samt spel om pengar.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

SAMMANFATTNING	5
BAKGRUND.....	8
<i>Teoretisk bakgrund.....</i>	<i>8</i>
<i>Syfte och frågeställningar.....</i>	<i>9</i>
METOD.....	10
<i>Genomförande.....</i>	<i>10</i>
<i>Dataanalys.....</i>	<i>12</i>
RESULTAT & DISKUSSION – UNDERSÖKNING BLAND KROGPERSO- NAL (STUDIE 1).....	13
<i>Resultat – Studie 1.....</i>	<i>13</i>
<i>Diskussion – Studie 1.....</i>	<i>25</i>
RESULTAT & DISKUSSION – UNDERSÖKNING BLAND POLISER & KOMMUNPERSONAL (STUDIE 2)	28
<i>Resultat – Studie 2.....</i>	<i>28</i>
<i>Diskussion – Studie 2.....</i>	<i>40</i>
RESULTAT & DISKUSSION – DJUPINTERVJUSTUDIEN (STUDIE 3).....	43
<i>Resultat – Studie 3.....</i>	<i>43</i>
<i>Diskussion – Studie 3.....</i>	<i>53</i>
SAMMANFATTANDE DISKUSSION OCH REKOMMENDATIONER	56
<i>Styrkor och svagheter.....</i>	<i>57</i>
<i>Rekommendationer.....</i>	<i>58</i>
REFERENSER.....	59
BILAGOR.....	61
<i>Bilaga 1 – Fördelning av kommuner i tre olika kategorier.....</i>	<i>61</i>
<i>Bilaga 2 – Uppdelning av lokalpolisområden i två kategorier.....</i>	<i>62</i>
<i>Bilaga 3 – Länsvis resultatrapportering för utvalda utfall i Studie 1.....</i>	<i>63</i>

SAMMANFATTNING

Bakgrund

Narkotika orsakar stora hälsoproblem och förekommer frekvent i nöjeslivet, inklusive krogmiljön. Enligt den svenska alkohollagen ska personer som är märkbart påverkade av narkotika varken tillåtas gå in på krogar eller serveras alkohol. Syftet med den aktuella studien var att undersöka hur nyckelaktörer uppfattar narkotikasituationen i krogmiljö, nuvarande och potentiella förebyggande insatser, och att identifiera underlättande och hindrande faktorer i arbetet att minska narkotikaförekomst på krogen.

Metod

Studien har genomförts i sju län, det vill säga Dalarna, Gävleborg, Uppsala, Värmland, Västmanland, Örebro och Östergötland. Tvärsnittsundersökningar genomfördes bland restaurangpersonal (n=461), poliser (n=102) och kommunala handläggare (n=86). Kvantitativa data samlades in med webbenkäter och analyserades deskriptivt. Semistrukturerade intervjuer genomfördes med poliser, krögare, säkerhetspersonal och kommunala handläggare (n=28) och analyserades med hjälp av kvalitativ innehållsanalys.

Resultat

Drygt 40 procent av krogpersonalen (42,3 %) upplever att det finns mer narkotika på krogen idag än för fem år sedan och närmare 70 procent (67,3 %) rapporterar att de under senaste året sett narkotikapåverkade gäster på krogen i den stad/på den ort de arbetar. Totalt anser 70,2 procent att narkotika ska vara olagligt i samma utsträckning som idag, och 74,8 procent anser att påverkade gäster alltid ska avvisas från krogen. Nästan var tionde respondent (9,9 %) rapporterar dock eget bruk som skett under senaste året. För att minska narkotika på krogen lyfter krogpersonalen bland annat vikten av kompetenshöjning, förbättrad samverkan (framför allt med Polisen), ökad kontroll och policyarbete där vikten av att tydliggöra krogens drogpolicy mot både gäster och personal framhålls.

Både kommunpersonal (76,5 %) och poliser (96,1 %) anser att narkotikabruk är ett stort problem i deras kommun eller lokalpolisområde. Både kommunpersonal och poliser upplever också att det har skett en viss eller en stor ökning av bland annat följande problem: narkotikabruk (87,5 % resp. 97,0 %), antal droger som florerar (81,3 % resp. 87,9 %) och störande beteende (56,3 % resp. 62,1 %). En relativt stor andel kommunpersonal (41,2 %) och poliser (47,1 %) uppger att de är motiverade till narkotikapreventivt arbete, men många (66,1 % resp. 51,0 %) upplever att narkotikafrågan inte prioriteras eller prioriteras i liten eller viss omfattningen inom den egna organisationen. En majoritet av kommunpersonal och poliser anser exempelvis att man antingen inte alls arbetar planerat (d.v.s., strategiskt) med narkotikafrågan eller gör så i liten eller i viss utsträckning (60,5 % respektive 80,4 %). En majoritet av kommunanställda (68,6 %) efterfrågar mer samverkan med andra kommuner och 81,8 % anser att det inte läggs tillräckligt med tid inom kommunen på ANDTS-frågor generellt.

Informanterna som intervjuats upplever att narkotikaanvändning och -handel ofta förekommer i krogmiljö, vilket har en negativ påverkan på arbetsmiljö och trygghet. Insatserna för att förebygga narkotika varierar mellan kommuner och lokalpolisområden men inkluderar miljö- och situationsförändrande åtgärder i restauranglokalerna, utbildning, policyimplementering, upptäckt och lagföring. Allmän samhällsprevention upplevs vidare som viktig för att minska narkotika på krogen. Underlättande faktorer för att minska narkotika på krogen är adekvat resursallokering (t.ex., ökade resurser för tillsyn och fler poliser som arbetar specifikt mot krogen), motiverade och skickliga nyckelaktörer som samarbetar och skapar synliga resultat. Hindrande faktorer är positiva normer kring narkotikabruk i samhället tillsammans med generellt hög tillgänglighet. Vidare utgör bristande prioriteringar och resurser, framför allt inom polisen, hinder för att minska förekomsten av narkotika på krogar. Ytterligare hinder utgörs av bristande samverkan på grund av exempelvis sekretess mellan organisationer, säkerhetspersonals tveksamheter kring att agera på grund av ekonomiska hänsyn till krogägare, upplevd oklarhet kring yrkesroller och befogenheter, ägarnas eller personalens rädsla för hot och våld från kriminella eller egen inblandning i brottslig verksamhet.

Slutsatser och rekommendationer

I studien framkom att krogpersonal upplever att narkotika i krogmiljön är ett omfattande problem och generellt har man en restriktiv syn på narkotikabruk. Även kommunalanställda och poliser anser att narkotikabruk är ett omfattande problem. Det finns en vilja bland krogpersonal, kommunanställda och poliser att arbeta narkotikapreventivt i krogmiljö, men det finns också flera försvårande omständigheter både på individuell och organisatorisk nivå för att bedriva ett framgångsrikt arbete. För att maximera potentialen i detta arbete i krogmiljö bör myndigheter stödja krögares och personalens förutsättningar att agera beslutsamt mot narkotika genom att tillhandahålla utbildning, säkerställa att krögare tillämpar en strikt narkotikapolitik, verka för ökat samarbete mellan nyckelaktörer samt att tillhandahålla tillräckliga polisresurser.

Ansvar för en lokal samordning av det brottsförebyggande arbetet kommer att läggas på kommunerna genom lagen *Kommuner mot brott* som träder i kraft 1 juli 2023. Det innebär bland annat att åtgärder ska baseras på återkommande lokala kartläggningar. Att tillhandahålla information om attityder, bruk och tillgänglighet av narkotika i samband med alkoholserving är en viktig del i det förebyggande arbetet. Länsstyrelsernas brottsförebyggande verksamhet kommer därmed genom denna undersökning att blicka mot detta framtida ansvar som kommunerna kommer att få.

Baserat på de resultat som framkommit i kartläggningen föreslås följande insatser för att utveckla det preventiva arbetet i krogmiljö:

- Polis och kommun bör avsätta tillräckliga resurser för narkotikaförebyggande arbete i krogmiljön.

- En evidensbaserad metod som skulle kunna implementeras i kommunerna är *Krogar mot Knark* som omfattar bland annat samverkan, utbildning, policyarbete och förbättrad tillsyn.
- Nationell samordning av det narkotikaförebyggande arbetet i krogmiljö, exempelvis med *Krogar mot Knark*, bör övervägas för att förbättra utbildning och kvalitetssäkra arbetet.
- Säkerställa att vaktpersonal och andra anställda inom krogbranschen utbildas i narkotikapreventivt arbete i krogmiljö.
- Samverkan med Skatteverket och andra myndigheter bör främjas för att minska kriminell verksamhet bland krögare.
- Se över möjligheterna för tydligare återkoppling mellan nyckelaktörer.
- Arbetet med att minska tillgång på och tillgänglighet till narkotika i samhället bör intensifieras.
- Strategiskt arbete via press och andra medier bör utvecklas på lokal och regional nivå för att uppmärksamma beslutsfattare och allmänhet på narkotikafrågan.
- Det behövs ytterligare kunskaper om narkotikaförekomst i nöjesmiljöer såsom att följa drogtrender över tid, både bland personal och gäster, samt även narkotikasituationen ur ett jämställdhets- och jämlikhetsperspektiv.

BAKGRUND

Användning av narkotika orsakar stora hälsomässiga och sociala problem och är en bidragande orsak till den globala sjukdomsördan (Degenhardt et al., 2013; Kurtz et al., 2009; Kurtz et al., 2011). Därför har de flesta länder infört en rad åtgärder för att motverka användning och handel med dessa substanser (ECNN, 2017; Justitieministeriet, 1968). I Sverige är hantering och användning av psykoaktiva ämnen som är potentiellt beroendeframkallande (narkotika) olagligt enligt narkotikastrafflagen (Justitiedepartementet, 1968). Trots detta är narkotika relativt lättillgängligt och vanligt förekommande i Sverige och andra samhällen, inte minst i krogmiljön, det vill säga på restauranger, barer, pubar och nattklubbar (ECNN, 2017; Feltmann et al., 2022; Feltmann et al., 2021a Nordfjærn et al., 2016; Strandberg et al., 2020). Enligt alkohollagen (Socialdepartementet, 2010) ska personer som är uppenbart påverkade av substanser inte tillåtas tillträde till krogar och inte serveras alkohol. Ägare och personal är också skyldiga att vidta åtgärder mot personer som är påverkade av narkotika. Ett sätt att motverka detta är att implementera effektivare förebyggande och brottsbekämpande insatser (Gripenberg Abdon, 2012).

Forskning om hur narkotikaanvändning kan förebyggas genom att fokusera på implementering av effektiva åtgärder i krogmiljö är sällsynt och den studie vi hittade gjordes i Sverige för cirka tio år sedan (Norrgård et al., 2014). Med utgångspunkt i den och i tidigare generell implementationsforskning designades föreliggande studie med syfte att undersöka hur nyckelaktörer uppfattar narkotika i krogmiljö, identifiera nuvarande och potentiella förebyggande insatser, och att identifiera underlättande och hindrande faktorer för att minska narkotikaförekomst på krogen. Resultaten kan vägleda utvecklingen och implementeringen av förebyggande strategier.

Teoretisk bakgrund

Utgångspunkten för denna studie är uppfattningen att narkotikarelaterade problem på krogen orsakas av ett system av faktorer, exempelvis sociala normer, tillgänglighet, efterfrågan, kontroll och sanktioner (Holder, 1998). Därför krävs åtgärder från flera nyckelaktörer för att förebygga narkotikarelaterade problem, framför allt krögare och deras personal, kommunala handläggare och polisen (Justitiedepartementet, 1968; Socialdepartementet, 2010). I Sverige har ansträngningar tidigare gjorts för att stärka samarbetet mellan nyckelaktörer i nöjeslivet för att effektivt förebygga och bekämpa narkotika, genom utvecklingen av *Krogar mot Knark* – ett multikomponent program för att förebygga narkotika i nöjeslivet (Gripenberg Abdon, 2012). Programmet är inspirerat av det framgångsrika alkoholpreventiva programmet *Ansvarsfull Alkoholservering* som är ett multikomponent program utformat för att förebygga alkoholrelaterade problem på grund av överservering till restauranggäster (Wallin et al., 2003, 2005; Månsdotter et al., 2007; Holder, 1998). Exempelvis har utvärderingar visat att arbetet med *Ansvarsfull*

Alkoholservering leder till minskad överservering och minskad servering till minderåriga (Wallin et al., 2004, 2005), minskat polisrapporterat våld (Wallin et al., 2003) samt att metoden är kostnadseffektiv (Månsdotter., 2007). Liksom *Ansvarsfull Alkoholservering* består *Krogar mot Knark* av flera olika komponenter, så som samhällsmobilisering och förbättrat samarbete mellan myndigheter och restaurangbranschen, narkotikautbildning av serverings-, säkerhetspersonal och polis, förändring av kroglokaler och kontexter för att göra dem mindre attraktiva för narkotikahandel- och användning, policyarbete, samt förbättrad upptäckt och lagföring (Holder, 1998; Weiner, 2009).

Studier gjorda i Stockholm har visat att implementeringen av *Krogar mot Knark* resulterat i fler dörrvaktsingripande gentemot narkotikapåverkade gäster. Dessutom finns indikationer på minskad narkotikaanvändning bland gäster och personal (Gripenberg Abdon et al., 2011a, b). *Krogar mot Knark* har implementerats även utanför Stockholm med varierande resultat i olika kommuner (Norrgård et al., 2014). För att utforska underlättande och hindrande faktorer kopplade till implementeringen av *Krogar mot Knark* för cirka tio år sedan genomförde Norrgård och kollegor en undersökning i 21 kommuner. Enkäter och intervjuer bland nyckelaktörer genomfördes och ett antal faktorer viktiga för implementering av programmet framkom (Norrgård et al. al., 2014). Författarna lyfte fram nyckelaktörernas förmåga att uppfatta behov, formulera mål, samarbeta och ha tillgång till tillräckliga resurser, samt "eldsjälar" som underlättande faktorer, vilket är i linje med tidigare forskning (Aarons et al. Chinman et al., 2004; 2005; Scaccia et al., 2015; Vanclay, 1996; Weiner, 2009; Wendel et al. al., 2009). I en omfattande syntes av implementeringslitteraturen hävdar Fixsen och kollegor (Fixsen et al., 2005) vidare att en framgångsrik implementering av en intervention påverkas av själva implementeringsprocessen. Viktiga faktorer för processen är exempelvis att de aktiviteter som genomförs, såsom utbildning och coachning av personal, är av hög kvalitet och genomförs i tillräcklig omfattning. Andra faktorer som påverkar processen är organisationen i vilken en intervention implementeras, såsom vilka prioriteringar, attityder och normer som existerar och är förenliga med interventionen, samt yttre omständigheter, så som stödjande samhällliga normer, politik och ekonomiska förutsättningar. Dessa faktorer knyter an till den systemteori som är utgångspunkten i föreliggande studie (Holder, 1998).

Syfte och frågeställningar

På hösten 2021 kontaktades STAD av representanter för sju län i Mellansverige på grund av en oro kring en uppfattad ökning av narkotikaanvändning i krogmiljö. Länsstyrelsen i Dalarnas, Gävleborgs, Uppsala, Värmlands, Västmanland, Örebro och Östergötlands län önskade med hjälp av STAD genomföra en kartläggning avseende narkotikasituationen på krogarna i respektive län samt befintliga åtgärder och potential för utveckling av ett narkotikaförebyggande arbete. I samråd mellan STAD och länsrepresentanterna beslutades att tre delstudier skulle genomföras, varav två enkätstudier och en intervjustudie. Det

övergripande syftet med studierna var att kartlägga hur narkotikasituationen ser ut i krogmiljön i de sju länen och hur Polisen och kommunen arbetar mot narkotika i krogmiljön. Specifika frågeställningar är:

- Hur upplever krogpersonal, poliser och kommunpersonal narkotikasituationen i krogmiljön?
- I vilken utsträckning använder krogpersonal själva narkotika?
- Vilken syn har krogpersonal på narkotika?
- Vilka förslag har krogpersonal på åtgärder för att minska narkotika i krogmiljön?
- Finns det skillnader i bruk och syn på narkotika mellan olika kategorier av kommuner?
- Vilka problem upplever poliser respektive kommunpersonal att narkotikan skapar i krogmiljön?
- Vilka hindrande och underlättande faktorer finns för att arbeta narkotikaförebyggande i krogmiljön?
- Vilka förslag på åtgärder för att förbättra det narkotikaförebyggande arbetet i krogmiljön har myndighetspersonal?
- Finns det skillnader i synen på narkotikasituationen mellan olika kategorier av kommuner och lokalpolisområden?
- Hur samverkar de olika yrkesgrupperna med olika aktörer för att minska narkotikaförekomst och relaterade problem i krogmiljön?
- Finns det riktlinjer/policy/handlingsplaner för hur krogarna ska arbeta narkotikaförebyggande?

METOD

Denna undersökning omfattar två kvantitativa tvärsnittsstudier (Studie 1 och 2) och en kvalitativ intervjustudie (Studie 3) som genomfördes under perioden april till december 2022.

Genomförande

Studie 1 – undersökning bland krogpersonal

Initialt fick STAD listor från Länsstyrelserna i de sju länen över samtliga serveringsställen i de kommuner som ville delta i studien. Med krogar avses serveringsställen (tex. nattklubbar, barer, pubar, restauranger, hotell) som har öppet till 01:00 eller senare vars klientel huvudsakligen är där för att roa sig. Undantag gjordes för vissa serveringsställen som stängde innan 01:00 men vars gäster huvudsakligen var där för att roa sig. Begreppet att roa sig är brett men tanken var att exkludera exempelvis krogar vars huvudsakliga fokus

är matsservering. Kommunerna valde själva ut lämpliga krogar och kontaktade dem. Krogarna skickade sedan in listor till STAD med e-postadresser till personalen. En personlig länk till webbenkäten (som även kunde besvaras på engelska), distribuerad via enkätverktyget Questback Essentials, skickades därefter ut till varje respondent med en inbjudan om deltagande. Ett flertal påminnelser skickades ut via e-post. Dessutom kontaktade länsstyrelserna sina kommuner för att påminna krögarna om att i sin tur påminna sin personal att besvara enkäten.

Enkäten bestod av 44 frågor och är baserad på den enkät som STAD tidigare har använt för att kartlägga narkotikasituationen i Stockholms krogmiljö. Den innehåller olika bakgrundsfrågor och frågor kring respondenternas uppfattning av narkotikaförekomst i krogmiljö och vilken inställning de har till narkotika. Vidare ställs frågor om eget narkotikabruk och huruvida respondenterna själva har blivit erbjudna narkotika. Majoriteten av frågorna har fasta svarsalternativ och på vissa frågor kan respondenterna lämna kommentarer. Enkäten avslutades med öppna frågor där respondenterna i fritext kunde beskriva vad de tror att krogar samt polisen och andra myndigheter kan göra för att minska narkotikabruk och relaterade problem i krogmiljön. Tidsåtgången för att besvara enkäten var omkring 15 minuter.

Studie 2 – undersökning bland kommunpersonal och poliser

Eftersom det inte var möjligt att få listor med e-postadresser till poliser fick två separata datainsamlingar genomföras, en för kommunpersonal och en för poliser. Länsstyrelser tillsammans med kommuner valde ut respondenter i form av kommunpersonal med god kunskap om krogmiljön. Listor med e-postadresser till respondenterna skickades till STAD. En personlig länk till webbenkäten skickades ut och respondenter fick ett flertal påminnelser om att besvara enkäten.

Vad gäller poliser så valde även här länsstyrelser tillsammans med kommuner ut poliser som ombads samordna datainsamlingen. STAD skickade därefter ett mail till samordnarna och Polisens registratorbrevlådor med information om studien, tillvägagångssätt och en öppen länk till webbenkäten. Samordnarna valde därefter ut kollegor med god kännedom om krogmiljön och skickade ut en inbjudan med länken till webbenkäten. Poliserna med samordnande funktion återkom därefter till STAD med information om antalet inbjudna kollegor vilket möjliggjorde att en svarsfrekvens kunde beräknas. Samordnarna påminde de som de bjudit in vid ett flertal tillfällen.

De två enkäterna innehåller olika bakgrundsfrågor och frågor kring hur man upplever narkotikasituationen generellt i samhället och i krogmiljön samt vilka problem man upplever att narkotikan medför. Enkäten innehåller också frågor om hur kommunen och Polisen arbetar narkotikaförebyggande och vilka hinder och möjligheter man ser i det narkotikaförebyggande arbetet. Majoriteten av frågorna har fasta svarsalternativ men kommentarer kunde lämnas på vissa frågor. Avslutningsvis fick respondenterna också, via

öppna frågor, ge förslag på åtgärder kring hur det narkotikaförebyggande arbetet kan förbättras. Totalt innehöll enkäten till kroganställda 73 frågor och den till poliser 63 frågor och tidsåtgången för att besvara enkäterna var omkring 25 respektive 20 minuter.

Studie 3 – intervjuer med poliser, kommunpersonal, krögare och dörrvakter

Länsstyrelser, kommuner och Polisen ombads att tillsammans välja ut kommunpersonal, poliser, krögare och dörrvakter för att intervjuas. Målsättningen var att få en informant ur varje yrkeskategori från varje län, det vill säga 4 personer från varje län, vilket totalt summeras till 28 informanter. Kontaktuppgifter till de utvalda personerna skickades till STAD som kontaktade personerna.

Baserat på tidigare forskning om implementering (Aarons et al., 2012; Chuang et al., 2011; Fixsen et al., 2005; Holder, 1998; Norrgård et al., 2014; Scaccia et al., 2015; Vanclay, 1996) utvecklade forskarteamet en semistrukturerad intervjuguide med viss anpassning till yrkeskategorierna. Frågorna handlade om informantens roll, uppfattning om narkotikasituationen på krogar, hur och varför olika förebyggande insatser genomförs samt upplevelser av underlättande och hindrande faktorer för genomförandet av dessa insatser. Exempel på intervjufrågor var: Hur uppfattar du narkotikasituationen på den krog eller de krogar där du arbetar? Vilka erfarenheter har du av att hantera narkotika och relaterade problem i krogmiljö? Kan du se att drogpreventionen på krogar skulle kunna förbättras, och i så fall på vilket sätt? De öppna frågorna följdes upp av utforskande följdfrågor (Kvale, 1996).

Intervjuerna genomfördes via en digital videoplattform och spelades in efter samtycke från informanterna. Innan intervjun startade erhöles även informerat samtycke för att delta i studien, vilket spelades in och transkriberades tillsammans med intervjuinnehållet. Tre av författarna (KF, NKG, PK) genomförde intervjuerna som var i genomsnitt 38 minuter långa (intervall 14–84 min.). Ljudfilerna transkriberades ordagrant.

Dataanalys

Analys av kvantitativa enkätdata (Studie 1 och 2)

Enkätdata har sammanställts och presenteras deskriptivt (antal och andelar) där spridningsmått är standardavvikelse (SD) eller interkvartilavstånd (IQR). För att kunna göra jämförelser mellan ålderskategorier delades ålder in i följande tre kategorier: yngre än 25 år, 25-34 år gamla och 35 år eller äldre. Kommuner delades in i tre olika kategorier baserat på SKR:s (Sveriges kommuner och regioner) kommungruppsindelning: 1. Kommuner med större stad (d.v.s., kommuner med minst 50 000 invånare varav minst 40 000 invånare i den största tätorten), 2. Pendlingskommun nära större stad eller storstad (d.v.s., kommuner där minst 40 % av nattbefolkningen pendlar till arbete i en större stad) och 3. Övriga kommuner som inkluderar mindre stad/tätort (d.v.s., kommuner med 15 000 – 40 000 invånare i den största tätorten), pendlingskommuner nära mindre stad/tätort

eller landsbygdskommuner. Eftersom det inte finns en storstad med minst 200 000 invånare i de sju länen utelämnades den kategorin. Lokalpolisområden delades in i två kategorier: 1. Lokalpolisområden med större stad (enligt samma SKR-definition som ovan) och 2. Övriga lokalpolisområden. Vilka kommuner och lokalpolisområden som ingår i respektive kategorier finns presenterat i Bilaga 1 respektive 2. Skillnader mellan olika kategorier för olika utfallsmått undersöktes med χ^2 analyser. Ett p-värde på $<0,05$ betraktas som en statistiskt signifikant skillnad. Analyser genomfördes med SPSS 27.

Analys av kvalitativa data från intervjuer (Studie 3)

Intervjudata analyserades med kvalitativ innehållsanalys. Kvalitativ innehållsanalys passar för såväl impressionistiska, intuitiva, tolkande, som strikta textanalytiska tillvägagångssätt och hantera både manifest och latent innehåll (Hsieh and Shannon, 2005). Innehållsanalys kan användas i en mer induktiv form (konventionell), om teorier om forskningsämnet saknas, samt deduktiv form (riktad) när teorier att bygga vidare på finns. Eftersom tidigare forskning har uppmärksammat ett antal faktorer kopplade till implementeringen av rutiner eller metoder i olika organisationer (Aarons et al., 2012; Chuang et al., 2011; Fixsen et al., 2005; Holder, 1998; Norrgård et al., 2014; Scaccia et al., 2015; Vanclay, 1996), initierades analysen med dessa i åtanke. Ett teambaserat (Graneheim and Lundman, 2004; Hsieh and Shannon, 2005; MacQueen, 1998) arbetssätt valdes för att utnyttja forskarteamets samlade kompetens och analysverktyget NVivo 12 användes för att strukturera data och främja analysen och därmed trovärdigheten i resultaten (Golafshani, 2003).

RESULTAT & DISKUSSION – UNDERSÖKNING BLAND KROGPERSONAL (STUDIE 1)

Resultat – Studie 1

Totalt bjöds 1226 kroganställda in för att besvara enkäten varav 461 (37,6 %) samtyckte till deltagande och slutförde enkätformuläret. Av de 461 respondenterna arbetade 107 personer på en krog belägen i Värmlands län (23,5 %), 103 i Gävleborgs län (22,6 %), 69 i Örebros län (15,1 %), 61 i Östergötlands län (13,4 %), 59 i Dalarnas län (12,9 %), 40 i Uppsala län (8,8 %) och 17 i Västmanlands län (3,7 %). Svarefrekvensen uppdelat per län var 47,2 procent i Dalarna, 44,2 procent i Gävleborg, 36,1 procent i Värmland, 34,1 procent i Östergötland, 34,0 procent i Örebro, 30,3 procent i Uppsala och 29,3 procent i Västmanland. Eftersom antalet respondenter från vissa län är väldigt få kommer inga länsvisa jämförelser att göras då detta skulle kunna innebära att resultaten per län blir missvisande, och att det därmed också blir svårt att hävda att det finns skillnader. Dock presenteras resultat uppdelat per län för vissa utfall i bilaga 3. Totalt representerade respondenterna 86 krogar belägna i 32 olika kommuner.

Tabell 1. Bakgrundsinformation för samtliga respondenter (n=456).

Kön, % (n)	
<i>Kvinna</i>	49,3 (219)
<i>Man</i>	50,7 (225)
<i>Annat</i>	0
Ålder, medelvärde (SD) ^a , min-max; median (IQR) ^b	32,1 (12,0), 16-67; 29,0 (22,0-40,0)
Utbildningsnivå, % (n)	
<i>Ej avslutad grundskola</i>	0,7 (3)
<i>Grundskola</i>	12,1 (55)
<i>Gymnasieutbildning</i>	60,5 (276)
<i>Folkhögskola</i>	4,2 (19)
<i>Universitets-, högskoleutbildning</i>	17,0 (77)
<i>Annan eftergymnasial utbildning</i>	4,9 (22)
Antal år i krogbranschen, medelvärde (SD), min-max; median (IQR)	9,9, (9,6), 0-50; 6,0 (3,0-15,0)
Huvudsaklig yrkesroll, % (n)	
<i>Serveringspersonal</i>	35,2 (160)
<i>Krögare/restaurangchef/driftansvarig</i>	22,5 (102)
<i>Kökspersonal</i>	14,1 (64)
<i>Ordningsvakt</i>	7,7 (35)
<i>Receptionist</i>	4,6 (21)
<i>Entrévärd</i>	3,5 (16)
<i>Administrativ personal</i>	3,1 (14)
<i>Städpersonal/housekeeping</i>	2,4 (11)
<i>Hovmästare</i>	2,2 (10)
<i>Annat</i>	4,6 (21)
Typ av krog de arbetar på (flera alternativ möjliga), % (n)	
<i>Restaurang</i>	69,1 (315)
<i>Bar/pub</i>	38,2 (174)
<i>Nattklubb</i>	34,9 (159)
<i>Hotell</i>	18,0 (82)
<i>Studentpub</i>	4,6 (21)
<i>Annan</i>	6,1 (28)
Hur ofta sträcker sig arbetspasset efter midnatt?	
<i>Flera gånger i veckan</i>	26,4 (120)
<i>Någon gång i veckan</i>	24,2 (110)
<i>Någon gång i månaden</i>	14,8 (67)
<i>Mer sällan än varje månad</i>	17,6 (80)
<i>Aldrig</i>	16,9 (77)

Internt bortfall varierar men var störst för kön (n=12); ^aSD, standardavvikelse; ^bIQR, interkvartilavstånd

Fördelningen av krogar per län var 21 i Gävleborg, 15 i Värmland, 12 i Örebro, 11 i Dalarna, 11 i Uppsala, 9 i Östergötland och 7 i Västmanland. Totalt arbetade 233 respondenter på en krog belägen i en större stad, 91 respondenter i en pendlingskommun nära en större stad och 132 respondenter i en övrig kommun (d.v.s., mindre stad/tätort, pendlingskommun nära mindre stad/tätort eller landsbygdskommun).

Två respondenter angav orimligt hög ålder och tre respondenter angav att de använt en påhittad drog (MOP) och dessa fem respondenter togs bort ur analyserna. Det interna bortfallet för frågorna, det vill säga att vissa frågor lämnades obesvarade, varierade men var störst för kön (n=12). Tabell 1 redovisar respondenternas bakgrundsinformation. Medelåldern var 32 år och andelen kvinnor och män var jämnt fördelad. Medianvärdet för antal år som respondenterna arbetat i krogbranschen var 6 år. Det vanligaste var att respondenterna arbetade som serveringspersonal följt av krögare/restaurangchef/driftansvarig och kökspersonal. Drygt hälften rapporterade att deras arbetspass sträcker sig efter midnatt antingen någon gång eller flera gånger i veckan.

Narkotikaförekomst i krogmiljö

Respondenterna fick svara på en fråga om huruvida de upplever att det idag finns mer eller mindre narkotika på krogen i den stad eller på den ort de arbetar jämfört med för 5 år sedan. Här svarade 42,3 procent att de upplever att det finns mer narkotika; några få (1,5 %) att det är mindre narkotika idag och 11,0 procent att det inte är någon skillnad (45,2 % svarade vet ej).

Drygt 25 procent av respondenterna rapporterar att de sett narkotikapåverkade gäster på krogen i den stad/på den ort där de arbetar antingen nästan varje kväll (9,9 %) eller någon gång i veckan (15,6 %). Drygt 40 procent rapporterar att de sett påverkade gäster antingen någon gång i månaden (22,2 %) eller någon gång senaste halvåret (19,6 %). Totalt 19,1 procent rapporterade att de inte sett narkotikapåverkade gäster på sin krog och 13,6 procent svarade att de inte vet. Över en fjärdedel svarade att de tycker att det antingen är svårt (20,7 %) eller mycket svårt (4,8 %) att se om en gäst är narkotikapåverkad, medan en tredjedel rapporterade att de tycker att det antingen är mycket lätt (8,1 %) eller lätt (25,7 %) att kunna identifiera en påverkad gäst (7,9 % svarade vet ej). En förhållandevis stor andel (32,7 %) förhöll sig neutrala och tyckte inte att det varken var lätt eller svårt att avgöra om gästen var påverkad av narkotika.

På frågan om de har sett någon bli erbjuden narkotika på krogen i den stad/ort där de arbetar svarade nästan 25 procent att de har iakttagit detta någon gång under senaste året (varav 2,0 % senaste veckan, 5,5 % senaste månaden, 11,9 % senaste halvåret och 4,2 % senaste året). På samma fråga rapporterade 9,7 procent att de noterat detta men för flera år sedan, och en majoritet (62,4 %) svarade att de aldrig har sett någon bli erbjuden narkotika (4,8 % svarade vet ej). Samma mönster kunde observeras på frågan om de har sett någon ta narkotika på krogen i den stad/på den ort där de arbetar då nästan 20 procent

rapporterade att de gjort det någon gång under senaste året (varav 2,0 % senaste veckan, 3,7 % senaste månaden, 7,5 % senaste halvåret och 6,2 % senaste året); 9,2 procent hade observerat detta fast inte under senaste året och en majoritet (68,6 %) svarade att de aldrig sett någon ta narkotika (4,6 % svarade vet ej).

Inställning till narkotika

Enligt lag får inte narkotikapåverkade gäster vistas på krogen och om narkotikapåverkan upptäcks ska gästen avvisas från platsen. En klar majoritet av respondenterna uttrycker stöd för lagen då 74,8 procent anser att narkotikapåverkade gäster alltid ska avvisas från krogen och 20,3 procent tycker att de ska avvisas men bara om gästen missköter sig. En mindre andel (0,9 %) svarade att de inte tycker att påverkade gäster ska avvisas (4,0 % svarade vet ej). I linje med detta svarade 70,2 procent att de tycker att narkotika ska vara olagligt i samma utsträckning som idag, medan 16,3 procent känner sig osäkra och svarade att de inte har någon uppfattning i frågan eller att de inte vet. Totalt svarade 13,5 procent att de tycker att narkotika ska vara lagligt och flera kommenterade att de tycker att förbudet ska omfatta cannabis.

På frågan om vad respondenterna skulle göra om de såg någon ta narkotika på deras krog kunde man ange flera alternativ och här svarade 66,1 procent att de skulle kontakta en ordningsvakt, 51,2 procent skulle kontakta en chef eller annan kollega, 42,6 procent skulle kontakta polisen, 12,0 procent skulle kontakta en entrévärd och 2,4 procent svarade att de inte skulle göra någonting (2,4 % svarade vet ej).

Erbjudande om narkotika

En majoritet av respondenterna (56,4 %) rapporterar att de själva någon gång har blivit erbjuden narkotika (Tabell 2). Nästan hälften har blivit erbjuden cannabis (varav 9,2 % fler än 20 gånger), nästan en tredjedel har blivit erbjuden kokain, en dryg fjärdedel har blivit

Tabell 2. Hur ofta respondenterna (n=450) blivit erbjudna olika substanser.

	1 gång	2-4 ggr	5-20 ggr	>20 ggr	Totalt
Cannabis	12,9	15,4	12,3	9,2	49,8
Kokain	9,1	12,0	6,9	4,2	32,2
Ecstasy	8,0	13,6	2,9	1,8	26,3
Amfetamin	6,4	4,4	4,2	3,8	18,8
Narkotikaklassade läkemedel	5,8	4,9	3,3	1,6	15,6
Hallucinogena svampar	8,0	4,7	1,3	0,9	14,9
LSD	4,4	7,6	2,2	0,7	14,9
Annan typ av narkotika ^a	1,1	4,7	1,6	1,8	9,2

Internt bortfall varierade men var n=9 som högst; ^aHär nämndes bla. ketamin och kristall/3-CMC

erbjuden ecstasy och närmare en femtedel har blivit erbjuden amfetamin. På frågan om de har blivit erbjudna narkotika på krogen i den stad/på den ort där de arbetar svarade 12,3 procent att det har hänt någon gång under senaste året (varav 0,4 % senaste veckan, 1,8 % senaste månaden, 4,6 % senaste halvåret och 5,5 % senaste året) och för 11,7 procent hade det hänt men för flera år sedan (för 76,0 procent hade aldrig hänt).

Egen användning av narkotika

I Tabell 3 redovisas hur ofta olika typer av narkotika har använts. En majoritet av respondenterna (63,4 %) rapporterade att de aldrig använt narkotika; 9,7 procent att de använt narkotika någon gång under det senaste året (1,3 % senaste veckan, 1,3 % senaste månaden, 3,3 % senaste halvåret, 3,7 % senaste året) och 26,9 procent att de gjorde det för flera år sedan.

Den vanligaste substansen som använts är cannabis (30,9 %) följt av kokain (12,2 %), amfetamin (9,1 %) och ecstasy (8,8 %). Knappt tre procent rapporterade att de använt annan typ av narkotika och substanser som nämns är exempelvis ketamin och kristall/3-CMC (3-klormetkatinon). Vidare rapporterade 1,1 procent av respondenterna att de vid minst ett tillfälle någonsin använt anabola androgena steroider (d.v.s., dopning).

Tabell 3. Hur ofta respondenterna någonsin har använt olika typer av narkotika (n=456).

	1 gång	2-4 ggr	5-20 ggr	>20 ggr	Totalt
Cannabis	8,4	10,2	6,8	5,5	30,9
Kokain	3,8	2,4	2,9	3,1	12,2
Amfetamin	2,6	2,4	1,8	2,2	9,1
Ecstasy	3,1	2,7	1,8	1,3	8,8
Hallucinogena svampar	2,9	1,6	0,7	0,7	5,8
Smärtstillande medel ^a	1,9	1,9	0,7	1,1	5,7
ADHD-läkemedel ^a	0,9	1,8	1,8	0,9	5,3
Sömn- eller lugnande medel ^a	1,3	1,8	0,9	1,1	5,1
LSD	1,8	0,9	1,3	0,4	4,4
Heroin	0,7	0	0	0	0,7
Annan typ av narkotika ^b	0,4	0,4	1,1	0,9	2,9

Internt bortfall varierade men var n=5 som högst; ^autan recept; ^bHär nämndes bla. ketamin och kristall/3-CMC

Av de som rapporterat att de använt narkotika angav 19 personer (11,4 %) att de har använt narkotika på krogen i den stad/på den ort där de arbetar. Av dessa rapporterade sex personer att de använt narkotika under arbetstid. I Tabell 4 redovisas på vilka platser eller i vilka miljöer narkotika har brukats bland respondenter som tidigare angett att de använt narkotika. Vanligast var användning i hemmamiljö hos vänner följt av utomlands och på krogen. Andra platser som var mer vanligt förekommande var på festival, på gatan och på svartklubb. Omkring fem procent rapporterade att de använt narkotika på jobbet.

Tabell 4. Platser där narkotika har använts (n=166).

	En gång	Flera gånger	Totalt
Hos vänner (t.ex. privata fester)	28,5	48,5	77,0
Utomlands	26,3	24,4	50,6
På krogen (t.ex. nattklubb, bar, pub)	8,8	16,4	25,2
På festival	8,3	11,5	19,9
På gatan	4,5	14,6	19,1
På svartklubb	1,9	11,0	12,9
På jobbet	1,3	3,9	5,2
Annat ställe ^a	8,5	13,1	21,6

Andel av de som rapporterat att de använt narkotika; Internt bortfall varierade men var som högst n=10; ^aHär nämndes bla. i hemmet, på hotell och musiklokal

Köns- och åldersskillnader i bruk och syn på narkotika

Män har generellt sett en mer liberal syn på narkotika jämfört med kvinnor då 23,4 procent av männen anser att narkotika ska vara laglig och motsvarande siffra bland kvinnor är 9,1 procent ($\chi^2=13,95$, $p<0,001$). Dock fanns ingen statistisk signifikant skillnad mellan män och kvinnor i narkotikabruk under senaste året (12,1 % vs. 7,1 %, $p=0,091$) men det var vanligare bland män än kvinnor att ha brukat narkotika någon gång under livet (44,2 % jämfört med 28,8 %, $\chi^2=11,37(1)$, $p=0,001$).

De två yngre ålderskategorierna har en mer liberal inställning till narkotika jämfört med den äldre kategorin. Det är en större andel av de som är yngre än 25 år (19,4 %) och de som är 25-34 år gamla (22,9 %) som anser att narkotika ska vara lagligt ($\chi^2=11,29(2)$, $p=0,004$) jämfört med de som är 35 år eller äldre (8,3 %). Det var också vanligare att ha använt narkotika senaste året bland respondenter i de yngre ålderskategorierna (<25 år och 25-34 år, 16,1 % respektive 11,1 %) jämfört de som är 35 år eller äldre (2,4 %, $\chi^2=17,98(2)$, $p<0,001$).

Skillnader mellan kommunkategorier i syn på och eget bruk av narkotika

I Tabell 5 redovisas skillnader mellan de tre kommunkategorierna, det vill säga kommun med större stad, kommun nära större stad (s.k. pendlingskommuner) och övriga kommuner (d.v.s., kommuner med mindre stad/tätort, kommun nära mindre stad/tätort eller landsortskommun). I kommuner med större stad är det vanligare att ha sett narkotikapåverkade gäster, att ha sett någon bli erbjuden eller ta narkotika och att man själv har använt narkotika (Tabell 5).

Tabell 5. Skillnader mellan kommunkategorier avseende syn på och eget bruk av narkotika.

	<u>Kommunkategorier</u>			$\chi^2(df), p$
	Kommun med större stad	Kommun nära större stad	Övriga kommuner ^a	
Sett narkotikapåverkade gäster senaste halvåret på krogen i den stad/på den ort du arbetar (n=393)	83,2	69,3	73,6	7,71(2), 0,021
Sett någon under senaste året bli erbjuden narkotika på krogen i den stad/på den ort du arbetar (n=433)	33,9	9,0	19,2	24,04(2), <0,001
Sett någon under senaste året ta narkotika på krogen i den stad/på den ort du arbetar (n=434)	28,2	11,5	12,6	17,29(2), <0,001
Anser att det är mer narkotika på krogen idag jämfört med för 5 år sedan (n=249)	24,7	25,0	16,9	1,55(2), 0,471
Har själv använt narkotika senaste året (n=454)	14,3	1,1	7,6	13,92(2), 0,001

I dessa analyser är samtliga respondenter som svarat "Vet ej" exkluderade ^aKommuner med mindre, eller pendlingsavstånd till stad/tätort eller landsort;

Skillnader mellan brukare och icke brukare av narkotika

En jämförelse angående observation av narkotikapåverkade gäster gjordes mellan de respondenter som själva rapporterade att de använt narkotika senaste året, de som använt narkotika men för flera år sedan, och de som aldrig någonsin använt narkotika (Tabell 6). Har man själv brukat narkotika under senaste året är det mer vanligt att man också har sett narkotikapåverkade gäster eller sett någon bli erbjuden eller ta narkotika på krogen i den stad eller på den ort som man själv arbetar. Personer som själva brukat narkotika senaste året har också överlag en mer liberal syn på narkotika då de i mindre utsträckning anser att narkotikapåverkade gäster ska avvisas från krogen och en större andel anser att narkotika ska vara lagligt. Dock är stödet för ett restriktivt förhållande till narkotika i krogmiljön stort både bland de som brukat och inte brukat narkotika.

Kännedom om skriftlig policy kring alkohol och narkotika

En fråga ställdes avslutningsvis om huruvida respondenterna kände till om det finns en skriftlig policy kring alkohol och/eller narkotika på krogen där de arbetar. En klar majoritet (67,8 %) svarade att det finns en kombinerad alkohol- och drogpolicy där de arbetar; 5,3 % att det finns en alkoholpolicy och 1,1 % att det finns en narkotikapolity. En liten andel

(4,8 %) svarade att det inte finns en sådan policy och 21,1 procent svarade att de i alla fall inte känner till att krogen har en alkohol- och/eller narkotikapolicy.

Tabell 6. Skillnader mellan de som själv brukat (senaste året eller för flera år sedan) eller aldrig någonsin brukat narkotika i relation till syn på narkotika.

	Själv brukat narkotika			$\chi^2(df), p$
	Senaste året	För flera år sedan	Aldrig	
Sett narkotikapåverkade gäster senaste halvåret på krogen i den stad/på den ort du arbetar (n=392)	95,3	87,5	70,0	22,03(2), <0,001
Sett någon under senaste året bli erbjuden narkotika på krogen i den stad/på den ort du arbetar (n=432)	50,0	28,8	18,9	21,08(2), <0,001
Sett någon under senaste året ta narkotika på krogen i den stad/på den ort du arbetar (n=433)	45,5	25,6	14,0	25,98(2), <0,001
Anser att det är mer narkotika på krogen idag jämfört med för 5 år sedan (n=248)	18,5	22,1	23,6	0,35(2), 0,815
Narkotikapåverkade gäster ska alltid avvisas från krogen (n=434) ^a	95,5	99,1	99,6	0,041
Narkotika ska vara lagligt (n=379)	63,6	24,0	6,5	76,61(2), <0,001

I dessa analyser är samtliga respondenter som svarat "Vet ej" exkluderade; ^aFisher's exact test och endast p-värdet är redovisat

Förslag för att minska narkotika på krogen

I undersökningen gavs respondenterna möjlighet att i fritext kommentera på frågor kring vad de tror att krogen, polisen och andra myndigheter kan göra för att minska narkotikabruk och relaterade problem bland gäster och personal. Totalt valde 260 respondenter (57,0 %) att kommentera på frågorna och många hade flera förslag på vad som kan göras för att minska narkotikan i krogmiljön. Efter genomläsning av kommentarerna kan respondenternas förslag delas in i följande övergripande områden: utbildning och information, förbättrad samverkan, kontroll och sanktioner, policyarbete, förändringar i krogmiljön och slutligen förändrade normer kring narkotika. Nedan återges kommentarerna och varje område illustreras med valda citat.

Utbildning och information

Att det behövs mer utbildning bland krogpersonal var något som var återkommande. Exempel på utsagor kring detta är följande:

Det jag anser saknas är hur personal ska agera i situationer då narkotika förekommer. Det händer att man hittar narkotika på rum, stöter på narkotikapåverkade gäster eller misstänker narkotikahandel och det är ibland oklart hur vi ska agera och vilka åtgärder som krävs...bättre utbildning bland personal skulle förbättra situationen.

(Receptionist)

Lära ut till personalen om skillnad mellan drogpåverkade personer och alkoholpåverkade personer, så till exempel. bartenders kan avgöra om personen i fråga är för full eller påverkad av annat [narkotika]. Om personen verkar påverkad av narkotika så kan man skicka [gästen] till ordningssvakt, sedan polisen om det behövs följas upp.

(Serveringspersonal)

I slutändan så är det väldigt svårt för en ung person som kanske jobbar i servicen att veta hur och dessutom våga agera när någon betar sig drogpåverkad.

(Krögare/restaurangchef/drifansvarig)

Det nämndes också att man uppfattar att kommunen behöver bli bättre på att uppmärksamma narkotikan.

Inom kommunen saknas en uppfattning om hur omfattande partyknarkandet är. Det krävs en medvetenhet hos myndigheten om hur utbrett och accepterat det [narkotikan] blivit hos yngre generationer. Allt arbete hos främst kommunen är fortfarande starkt fokuserat till alkoholen.

(Krögare/restaurangchef/drifansvarig)

En person skrev utförligt om *Krogar mot Knark* och erfarenheter från att ha arbetat med den metoden:

Krogar mot Knark är ett fantastiskt verktyg. Få in något sorts tvång på att alla som ska arbeta efter till exempel midnatt ska ha gått den. Just efter en KmK-utbildning [Krogar mot Knark] så märker vi ofta att ung personal är på tårna och påpekar mycket saker som man faktiskt själv "glömt" att tänka på. Så regelbundna utbildningar där alla krogar måste skicka personal hade helt enkelt gjort fler uppmärksamma.... "Reklam", alltså affischer i busskurer och liknande, att rikta in dom på att gemene man faktiskt vet att man "sponsrar" skottlossningar och gängbråk varenda gång man röker på.

(Krögare/restaurangchef/drifansvarig)

Förbättrad samverkan, kontroll och sanktioner

Flera kommentarer rörde polisen, att det behövs en förbättrad samverkan mellan krogen och polisen (och andra myndigheter), och att polisen behöver vara mycket mer synlig på krogen – både i uniform och i civila kläder. Exempel på utsagor är följande:

Polisen och andra myndigheter måste vara mycket mer aktiva och genomföra betydligt fler kontroller där man bara riktar in sig mot narkotika. Fler oannonserade drogtester både gentemot gäster och personal är ett måste. Polisen och övriga myndigheter måste etablera en mycket tätare dialog och relation med krogarna där alla drar åt samma håll och att man kanske kan lyssna på krogarna och deras problematik. Enda sättet är att krogar får mycket mer hjälp från polisen. Som krog är det väldigt svårt och farligt att konfrontera kriminella individer som säljer och brukar narkotika.

(Krögare/restaurangchef/driftansvarig)

Mer riktade insatser från polisen med högre fokus på att bekämpa och lagföra de som brukar narkotika. Utanför storstäderna är detta minimalt på grund av små/obefintliga resurser.... Mera civilpoliser på krogarna som jobbar mot narkotika. De har helt försvunnit de senaste åren.

(Ordningsvakt)

Att aktivt visa sig [polisen] på krogen, gå in, hälsa på personalen och ta en runda. Bara att synas mer tror jag kan göra mycket.

(Krögare/restaurangchef/driftansvarig)

Något som efterfrågades för att underlätta för krogen och fördjupa samverkan med polisen är att ha en kontaktpolis.

Jag skulle föreslå...att vi i varje stad har ett direktnummer till en person som är kopplad till polisen[...]så att vi kan nå dem enkelt.

(Krögare/restaurangchef/driftansvarig)

En person beskriver att de har ett gott samarbete med polisen och att polisen vanligen gör besök på krogen 1-2 gånger per kväll, vilket personen tycker har stor betydelse. Däremot kan det upplevas som att egna initiativ från krogens sida att kontakta eller informera polisen eller att få hjälp med att neka eller avvisa en narkotikapåverkad person, inte alltid belönas utan i förlängningen snarare får negativ påverkan på krogen.

Dock är det inte kul att veta att även om restaurangen ringer polisen för någon person som blivit nekad eller är på väg att bli avvisad för narkotikakonsumtion, så står det inte med i polisrapporten. Utan rapporten ser oftast ut som att "patrullerande bil påträffade narkotikapåverkad man i restaurang xxx". Dessa

polisrapporter finns hos tillståndsenheten att [läsa] när man till exempel söker förlängda öppettider eller dylikt och det står inget om att det faktiskt är restaurangen som ringt. Utan bara att restaurangen väldigt ofta har drogpåverkade gäster och då tvärtemot verkar det som att man är ett tillhåll för dom [narkotikapåverkade gäster].

(Krögare/restaurangchef/drifansvarig)

Några utsagor handlar också om att ordningsvakter behöver få utökade befogenheter.

Ordningsvakter behöver få mer rättigheter, d.v.s. gå på misstanke och söka efter droger hos misstänkta krogbesökare.

(Ordningvakt)

Ordningsvakter borde även få befogenheter att kunna visitera vid misstanke på förordnande område de bevakar.

(Ordningvakt)

Något som ofta nämndes var möjligheten att drogtesta gäster och inte minst personal.

Inför alkohol- och drogkontroller slumpmässigt. Vägrar personal att gå till hälsovården, då får de säga upp sig själv. Ha det i en policy.

(Krögare/restaurangchef/drifansvarig)

Subventionerade urinprov som behörig personal/vaktbolag kan köpa in, samt "swipe-trasor" för att upptäcka narkotika på gästtoaletter samt personaltoaletter. Även att polis granskar och testar personal under arbetstid.

(Krögare/restaurangchef/drifansvarig)

Policyarbete och rutiner

Något som nämndes av ett flertal var vikten av policyarbete och rutiner, och att vara tydlig med krogens policy både gentemot gäster och personal.

Nolltolerans mot drogpåverkade gäster. Tydliggöra krogens antidrogpolicy [mot gäster] med synliga plakat/märken om nolltolerans mot droger och ha ett bra samarbete med den lokala polisen så att de kan göra många tillsynsbesök för att hitta påverkade gäster. En tydlig alkohol- och drogpolicy med nolltolerans mot droganvändning och slumpvisa drogtestar bland personalen.

(Ordningvakt)

Tydligt informera personal om alkohol- och drogpolicy och konsekvenserna av överträdelse av den.

(Krögare/restaurangchef/drifansvarig)

Jag tror det kan vara en fördel att ha en skylt där det uppges tydligt att polisen blir inblandad om det kommer in drogpåverkade personer.

(Serveringspersonal)

Förändringar i krogmiljön

Flera personer nämnde att entréer och toaletter är viktiga platser där man kan vara uppmärksam på narkotikapåverkan och förslag gavs på hur man kan arbeta med dessa områden.

Ännu mer kontroll vid garderob och toalett.

(Serveringspersonal)

Vi har anställt toalettvärdar som har stenkoll och rapporterar till ordningsvakt vid minsta misstanke.

(Krögare/restaurangchef/driftansvarig)

Kameror nämndes också som ett sätt för att övervaka strategiska ställen inne på krogen men även andra förändringar i miljön föreslogs.

Sätta upp kameror är ett bra sätt att skrämma bort sådant beteende, oavsett om de är aktiverade eller inte.

(Kökspersonal)

Mer kameraövervakning överallt; dansgolv, korridorer, anslutning till toaletter, barer och entréer.

(Ordningsvakt)

Gör toaletterna mindre "drogvänliga", till exempel genom att endast ha plats för en person eller att ha så få platta ytor som möjligt.

(Serveringspersonal)

Gör det svårt att använda narkotika på toaletter, inga uppläggningsytor, annan belysning.

(Ordningsvakt)

Förändrade normer kring narkotika

Något som också nämndes var att det finns ett stigma kopplat till narkotikabruk och att tuffa sanktioner kan utgöra ett hinder för att söka hjälp. Några nämnde avkriminalisering av till exempel cannabis som en strategi för att minska stigma.

Vara transparenta och inte skrämma, värdera ärlighet. Finnas som ett stöd istället för att skrämma med straff, erbjuda hjälp till de som vill eller behöver. Kunna slussa vidare till läkare eller psykiatrin om personen i fråga har ett missbruk.

(Serveringspersonal)

Avkriminalisera lättare droger och hjälpa dem i missbruk mera. Man mår bara mer skit av böter och fortsätter gräva hålet djupare.

(Städpersonal/housekeeping)

Diskussion – Studie 1

Den bild som framträder är att krogpersonalen i de sju länen upplever att narkotika i krogmiljön är ett omfattande problem som dessutom blivit värre. Drygt 40 procent upplever att det finns mer narkotika idag jämfört med för fem år sedan, och 67,3 procent rapporterar att de sett narkotikapåverkade gäster på krogen i den stad/på den ort där de arbetar minst en gång under senaste halvåret. Vidare rapporterar en fjärdedel av krogpersonalen att de under det senaste året sett personer bli erbjudna narkotika, och en femtedel har sett personer ta narkotika på krogen i den stad/på den ort där de arbetar. En jämförelse mellan olika typer av kommuner visar också att krogpersonal i kommuner med större städer, jämfört med pendlingskommuner och övriga kommuner, i större utsträckning rapporterar att de sett narkotikapåverkade gäster och att man sett någon bli erbjuden eller ta narkotika på krogen i den stad/på den ort man arbetar. Våra resultat visar också att krogpersonal själva är restriktiva i sin syn på narkotika då 74,8 procent anser att narkotikapåverkade gäster alltid ska avvisas från krogen. En majoritet (70,2 %) anser också att narkotika bör vara olagligt i samma utsträckning som idag, medan en mindre andel (13,5 %) anser att narkotika och framför allt cannabis ska legaliseras.

En majoritet av respondenterna (63,4 %) rapporterade att de aldrig använt narkotika, medan 9,7 procent rapporterade att de använt narkotika någon gång under det senaste året och 26,9 procent att de gjorde det för flera år sedan. De vanligaste substanserna som använts är cannabis följt av kokain, amfetamin och ecstasy. Av de som använt narkotika angav 11,4 procent att de har använt narkotika på krogen i den stad/på den ort där de arbetar. Den vanligaste platsen som respondenterna rapporterar att de använt narkotika på är hos vänner följt av utomlands, på krogen och på festival. I kommuner med större städer, jämfört med pendlingskommuner och övriga kommuner, var det något vanligare att krogpersonal rapporterade att de själva använt narkotika under senaste året. Vidare visade resultaten att personer som själva brukat narkotika det senaste året överlag också har en mer liberal syn på narkotika eftersom de i mindre utsträckning anser att narkotikapåverkade gäster ska avvisas från krogen, och en större andel av denna grupp anser att narkotika ska vara lagligt, något som observerats i andra studier (Strandberg et al., 2020).

I stor utsträckning överensstämmer resultaten ovan med den beskrivning som tidigare getts av narkotikasituationen i Stockholms krogmiljö (Strandberg et al., 2018, 2020) där omkring 78 procent (jämfört med 67 % i föreliggande studie) av krogpersonalen rapporterade att de sett påverkade gäster på krogen och 78 procent (nästan 75 % i

föreliggande studie) anser att påverkade gäster alltid ska avvisas från krogen. Den stora skillnaden mellan föreliggande studie och de tidigare studier som genomförts i Stockholm är att det egna narkotikabruket bland krogpersonalen var lägre bland personal i de sju länen jämfört med vad som noterats i Stockholm (nästan 10 % användning senaste året jämfört med omkring 35 % i Stockholm). Man kan spekulera i faktorer som förklarar denna skillnad. En uppenbar förklaring är metodologisk då vi här bjöd in deltagare från flera olika personalgrupper, utöver serveringspersonal och krögare (t.ex., kökspersonal, ordningsvakter och administrativ personal) via e-post till att besvara en webbenkät. Slutligen uppnådde vi en svarsfrekvens på 38 procent. I Stockholm har data samlats in via pappersenkäter i klassrumsmiljö vid det tillfälle då personal (en majoritet är serveringspersonal) deltar på STAD:s utbildning *Ansvarsfull Alkoholservering* och där vi får i princip 100 procentiga svarsfrekvenser. Att bli kontaktad via e-post såsom i föreliggande studie kan möjligen upplevas som mindre anonymt jämfört med att besvara en pappersenkät som efter ifyllnad läggs i ett kuvert och lämnas in (såsom man gjort vid en motsvarande studie i Stockholm). Detta kan ha bidragit till en underrapportering av narkotikabruk. Det kan också finnas en så kallad selektionsbias då individer som valt att besvara enkäten kan vara mindre drogliberala och använder narkotika i mindre utsträckning än andra som inte valt att svara.

Förslag på åtgärder för att minska narkotika på krogen

Krogpersonalen kunde i fritextsvar ge förslag på åtgärder för att minska narkotika på krogen och en majoritet av respondenterna återkom med förslag. Något som flera återkom till var behovet av en kompetenshöjning bland krogpersonal, exempelvis för att veta hur man kan agera i situationer då narkotika förekommer och att bli bättre på att kunna identifiera drogpåverkade personer. Mer än en fjärde del av krogpersonalen svarade också att de tycker att det antingen är svårt (20,7 %), eller mycket svårt (4,8 %) att se om en gäst är narkotikapåverkad, vilket bekräftar behovet av kompetenshöjning. Några personer hade erfarenhet av att arbeta med metoden *Krogar mot Knark* och upplevde att utbildningen som ges inom ramen för arbetet erbjuder en behövlig kompetenshöjning.

En annan återkommande kommentar rörde polisen och en önskan om att samarbetet mellan krogar och Polisen förbättras, inte minst genom en tätare dialog och ett ökat relationsbyggande. Det efterfrågas också att polisen gör fler besök på krogarna, både uniformerat och i civila kläder, med ett större fokus på narkotika. Det nämndes också att det är svårt för personal på krogar att hantera och konfrontera kriminella individer som säljer och använder narkotika och att det därför är viktigt med en tät samverkan med Polisen där man enkelt kan nå dem vid behov. Flera ser också ett behov av att ge ordningsvakter utökade befogenheter så att de exempelvis kan genomföra visiteringar vid misstanke om narkotika.

Utökade kontroller i form av drogtester, både bland gäster men även slumpmässiga tester bland krogpersonal, var något som nämndes frekvent. Här nämndes det dock också att det var viktigt att tydligt kommunicera till gäster och inte minst personal vilken narkotikapolicy krogen har, hur man som anställd förväntas förhålla sig till narkotika, och vilka konsekvenserna är vid överträdelser av reglerna.

Det nämndes att krogens narkotikapolicy med fördel kan kommuniceras till gäster via skyltning. Entréer och toaletter nämndes som viktiga platser att uppmärksamma narkotika. Här nämndes vikten av att ha entrépersonal som är uppmärksamma på tecken på drogpåverkan och att de vet hur de ska hantera en situation. Det nämndes också att kameror, speciellt vid entréer och i anslutning till toaletter, kan vara viktiga redskap för att komma åt narkotikan på krogen. Andra förändringar i miljön som nämndes var att arbeta med belysning och att göra toaletterna mindre drogvänliga genom att ha så få platta ytor som möjligt.

Slutligen nämndes att tuffa sanktioner mot exempelvis personal som använder narkotika kan utgöra ett hinder för att hjälpa dem till drogfrihet och att det är bättre att istället kunna erbjuda hjälp genom att slussa dem vidare till vårdinsatser.

RESULTAT & DISKUSSION – UNDERSÖKNING BLAND POLISER & KOMMUNPERSONAL (STUDIE 2)

Resultat – Studie 2

Denna undersökning består av två delstudier, en bland kommunpersonal och en bland poliser. Totalt bjöds 143 personer som arbetade inom kommunen och 270 poliser in till att besvara de två enkäterna varav 86 (60,1 %), respektive 102 (37,8 %) samtyckte till deltagande och slutförde enkäten. Samtliga län är representerade bland kommunpersonalen med störst representation från Dalarna (n=22, 25,6 %), följt av Gävleborg (n=18, 20,9 %), Uppsala (n=18, 20,9 %), Östergötland (n=10, 11,6 %), Örebro (n=8, 9,3 %), Västmanland (n=6, 7,0 %) och Värmland (n=4, 4,7 %). Svarsfrekvensen per län var 80,0 procent i Värmland (dock 5 inbjudna), 72,0 procent i Uppsala, 61,0 procent i Dalarna, 58,8 procent i Östergötland, 52,9 procent i Gävleborg, 50,0 procent i Örebro och

Tabell 7. Bakgrundsinformation för kommunpersonal (n=86).

Kön, % (n)	
<i>Kvinna</i>	60,5 (52)
<i>Man</i>	38,4 (33)
<i>Annat</i>	1,2 (1)
Ålder ^a , medelvärde (SD) ^b , min-max; median (IQR) ^c	49,0 (11,1), 28-68; 50,0 (40,0-59,5)
Utbildningsnivå, % (n)	
<i>Gymnasium</i>	9,3 (8)
<i>Folkhögskola</i>	5,8 (5)
<i>Universitet-, högskoleutbildning upp till 3 år</i>	26,7 (23)
<i>Universitet-, högskoleutbildning mer än 3 år</i>	53,5 (46)
<i>Annan eftergymnasial utbildning</i>	4,7 (4)
Antal år verksam i yrkesroll inom kommunen, medelvärde (SD), min-max; median (IQR)	9,5 (8,6), 0-37; 6,5 (2,0-15,0)
Yrkesroll (flera kan väljas), % (n)	
<i>Alkoholhandläggare</i>	39,5 (34)
<i>ANDTS-samordnare eller strateg</i>	25,6 (22)
<i>Brottsförebyggare/Trygghetsstrateg/Säkerhetssamordnare</i>	22,1 (19)
<i>Tillsynshandläggare</i>	14,0 (12)
<i>Tillsynsinspektör</i>	12,8 (11)
<i>Miljöinspektör</i>	5,8 (5)
<i>Preventionssamordnare</i>	4,7 (4)
<i>Socialsekreterare</i>	3,5 (3)
<i>Annat</i>	25,6 (22)

^aInternt bortfall var (n=1); ^bSD, standardavvikelse; ^cIQR, interkvartilavstånd

42,9 procent i Västmanland. Eftersom antalet respondenter per län är relativt få kommer inga länsvisa jämförelser att göras av anonymitetsskäl och begränsade möjligheter att generalisera resultaten till länen som helhet. Totalt representerade respondenterna 41 olika kommuner. Femton respondenter var verksamma i två eller fler kommuner och 26 respondenter arbetade i en kommun med en större stad, 20 respondenter i en pendlingskommun nära en större stad och 25 respondenter i annan typ av kommun ('övrig' det vill säga, mindre stad/tätort, pendlingskommun nära mindre stad/tätort eller landsbygdskommun). Tabell 7 redovisar bakgrundsinformation för kommunpersonalen.

Samtliga berörda polisområden är också representerade bland poliserna med störst representation från Örebro (n=36, 35,3 %), följt av Uppsala (n=19, 18,6 %), Gävleborg och Västmanland (båda n=10, 9,8 %) och Dalarna, Värmland samt Östergötland (alla n=9, 8,8 %). Totalt representerade respondenterna 18 olika lokalpolisområden. Svarsfrekvensen uppdelat på polisområde är 90,0 procent i Värmland, 83,3 procent i Gävleborg, 55,6 procent i Västmanland, 42,9 procent i Dalarna, 39,1 procent i Östergötland, 38,8 procent i Uppsala och 26,3 procent i Örebro. Totalt representerar 47 respondenter ett lokalpolisområde med en större stad (enligt definitionen från SKR) och 50 respondenter ett lokalpolisområde som inte har en större stad (5 respondenter har mer övergripande roller inom ett polisområde som löper över flera lokalpolisområden). Tabell 8 redovisar bakgrundsinformation för poliserna.

Tabell 8. Bakgrundsinformation för poliser (n=102).

Kön, % (n) ^a	
<i>Kvinna</i>	22,8 (23)
<i>Man</i>	77,2 (78)
<i>Annat</i>	0
Ålder, medelvärde (SD) ^b , min-max; median (IQR) ^c	38,1 (8,2), 24-58; 38,0 (31,0-43,0)
Antal år verksam i yrkesroll som polis, medelvärde (SD), min-max; median (IQR)	10,6, (8,6), 0-36; 7,5 (3,0-15,0)
Huvudsaklig yrkesroll, % (n)	
<i>Ingripandepolis</i>	35,3 (36)
<i>Områdespolis</i>	25,5 (26)
<i>Kommunpolis</i>	12,7 (13)
<i>Gruppledare</i>	12,7 (13)
<i>Annat</i>	13,7 (14)

^aInternt bortfall var (n=1); ^bSD, standardavvikelse; ^cIQR, interkvartilavstånd

Generellt om narkotika och relaterade problem i lokalsamhället

Av kommunpersonal anser 76,5 procent att narkotikabruk är ett stort problem i deras kommun (varav 55,3 % ett ganska stort problem och 21,2 % ett mycket stort problem). Drygt 20 procent (22,4 %) anser att det varken är ett stort eller litet problem och 1,2 procent att det är ett ganska litet problem. Respondenterna hade möjlighet att vidareutveckla sitt svar på denna fråga och flera angav då att man ser ett ökat bruk bland ungdomar och unga vuxna. Uppfattningen att narkotikabruket har ökat styrks av uppgifter från polisen och av att rester av narkotika hittas både på gäst- och personaltoaletter när våtservetter för narkotikatestning (s.k., drugwipes) används på toaletter vid tillsynsbesök. Vissa kommuner analyserar även avloppsvatten och kan då se en ökning av flera substanser över tid. Utsagorna beskriver också att hantering av narkotika sker öppet både i lokalsamhället och på krogar. Narkotikabruket tycks även vara starkt kopplat till och driver organiserad brottslighet vilket bidrar till den skenande samhällsproblematik vi nu har med grovt och dödligt våld.

Bland poliserna anser 96,1 procent att narkotikabruk är ett stort problem i deras lokalpolisområde (varav 49,0 % ett ganska stort problem och 47,1 % ett mycket stort problem). En mindre andel (3,9 %) anser att det varken är ett stort eller litet problem. Poliserna fick också svara på en fråga om huruvida man upplever att tillgängligheten har förändrats i deras lokalpolisområde under de senaste fem åren. Här svarade nästan 90 procent att det har skett en ökning (varav 47,1 % en stor ökning och 41,2 % en viss ökning; 2,0 % upplever ingen skillnad och 9,8 % svarade vet ej). De fick också svara på en fråga kring på vilka platser de i sin yrkesroll har upplevt narkotikarelaterade problem eller brott och i fallande ordning svarade respondenterna: på krogen (88,2 %), utanför krogen (87,3 %), offentliga torg (86,3 %), i privatbostad (82,4 %), parker (79,4 %), skolor (69,6 %), fritidsgårdar (52,0 %), köpcentrum (52,0 %), i lokaltrafiken (49,0 %) och på gym och träningsanläggningar (30,4 %). De fick också svara på frågan vid vilka andra typer av brott man antar att en brottsmisstänkt också är involverad i narkotikabrottslighet. Exempel på sådana brott är i fallande ordning: vapenbrott (90,2 %), rattonykterhet (90,2 %), rån eller överfall (83,3 %), övriga våldsbrott på stan (77,5 %), gängkriminalitet (75,5 %), skadegörelse (66,7 %), våld i nära relationer (63,7 %), dopningsbrott (62,7 %), skjutningar (59,2 %) och sexualbrott (35,3 %).

Poliserna kunde även kommentera kring narkotikasituationen i deras lokalpolisområde och det framgår då att de delar den bild som kommunpersonalen gav. Utöver det nämnde poliser en ökad användning bland unga av bland annat hasch, amfetamin, kristall/3-CMC och narkotikaklassade ämnen – i synnerhet oxikodon. Man nämnde också att tillgängligheten har ökat på grund av en ökad internet-handel och en mer allmän öppen droghandel på olika platser såsom runt centralstationer och på krogar. Flera nämnde den ökade narkotikaliberalisering i samhället som en bidragande orsak till ökad acceptans och normalisering av narkotika. Det nämndes också att narkotikafrågan många gånger inte är prioriterad, exempelvis för att resurser istället måste

läggas på problem i utanförskapsområden, men även att polisen generellt har tappat i kompetens och förmåga gällande narkotikafrågan.

Tabell 9. Uppfattning bland kommunpersonal (n=86) och poliser (n=102) om via vilka kontakter narkotika introduceras till nya användare.

	Inte alls	I liten eller viss utsträckning	I hög eller mycket hög utsträckning	Vet ej
Bekanta, % (n)				
<i>Kommunpersonal</i>	1,2 (1)	21,2 (18)	56,5 (48)	21,2 (18)
<i>Poliser</i>	4,0 (4)	17,8 (18)	70,3 (71)	7,9 (8)
Nära vänner, % (n)				
<i>Kommunpersonal</i>	1,2 (1)	17,1 (14)	57,3 (47)	24,4 (20)
<i>Poliser</i>	5,9 (6)	15,7 (16)	67,6 (69)	10,8 (11)
Helt okända, % (n)				
<i>Kommunpersonal</i>	1,3 (1)	48,8 (39)	10,0 (8)	40,0 (32)
<i>Poliser</i>	4,0 (4)	58,4 (59)	21,8 (22)	15,8 (16)

Internt bortfall varierade men var n=7 som högst

Tabell 10. Uppfattning bland kommunpersonal (n=86) och poliser (n=102) om på vilka arenor narkotika introduceras till nya användare.

	Inte alls	I liten eller viss utsträckning	I hög eller mycket hög utsträckning	Vet ej
Privatfest, % (n)				
<i>Kommunpersonal</i>	0	15,3 (13)	61,2 (52)	23,5 (20)
<i>Poliser</i>	0	13,9 (14)	84,2 (85)	2,0 (2)
Krogen (klubb/uteställe), % (n)				
<i>Kommunpersonal</i>	1,2 (1)	21,2 (18)	57,6 (49)	20,0 (17)
<i>Poliser</i>	0	12,9 (13)	82,2 (83)	5,0 (5)
Öppna drogscener, % (n)				
<i>Kommunpersonal</i>	2,5 (2)	32,1 (26)	34,6 (28)	30,9 (25)
<i>Poliser</i>	3,0 (3)	24,8 (25)	56,4 (57)	15,8 (16)
Webbsidor/darknet, % (n)				
<i>Kommunpersonal</i>	0	26,8 (22)	35,4 (29)	37,8 (31)
<i>Poliser</i>	0	26,7 (27)	50,5 (51)	22,8 (23)
Sociala medier, % (n)				
<i>Kommunpersonal</i>	0	30,9 (25)	28,4 (23)	40,7 (33)
<i>Poliser</i>	0	17,8 (18)	71,3 (72)	10,9 (11)
Skolmiljö under skoltid, % (n)				
<i>Kommunpersonal</i>	2,5 (2)	40,7 (33)	24,7 (20)	32,1 (26)
<i>Poliser</i>	3,0 (3)	65,0 (65)	25,0 (25)	7,0 (7)
Hemmiljö, % (n)				
<i>Kommunpersonal</i>	1,2 (1)	51,2 (42)	12,2 (10)	35,4 (29)
<i>Poliser</i>	1,0 (1)	53,5 (54)	25,7 (26)	19,8 (20)

Internt bortfall varierade men var n=6 som högst

Anskaffning och tillgänglighet av narkotika

Avseende via vilka kontakter kommunpersonal och poliser tror att narkotika introduceras till nya användare är det en högre andel som tror att det i hög eller mycket hög utsträckning sker via bekanta eller nära vänner (Tabell 9). Vidare är det en högre andel som i hög eller mycket hög utsträckning tror att nya användare introduceras till narkotika på privata fester eller på krogen (Tabell 10)

För mer etablerade brukare var det istället en hög andel kommunpersonal och poliser som i hög eller mycket hög utsträckning trodde att brukarna får tag på narkotika via "dealers", bekanta, nära vänner eller internet/darknet (Tabell 11). I likhet med nya användare är det en högre andel som i hög eller mycket hög utsträckning tror att även etablerade brukare får tag på narkotika på krogen eller på privatfester (Tabell 12).

Tabell 11. Uppfattning bland kommunpersonal (n=86) och poliser (n=102) om via vilka kontakter brukare får tag på narkotika.

	Inte alls	I liten eller viss utsträckning	I hög eller mycket hög utsträckning	Vet ej
Etablerad "dealer", % (n)				
<i>Kommunpersonal</i>	0	12,9 (11)	67,1 (57)	20,0 (17)
<i>Poliser</i>	0	8,9 (9)	85,1 (86)	5,9 (6)
Bekanta, % (n)				
<i>Kommunpersonal</i>	0	27,4 (23)	53,6 (45)	19,0 (16)
<i>Poliser</i>	0	29,7 (30)	64,4 (65)	5,9 (6)
Nära vänner, % (n)				
<i>Kommunpersonal</i>	0	30,1 (25)	49,4 (41)	20,5 (17)
<i>Poliser</i>	0	31,0 (31)	60,0 (60)	9,0 (9)
Internet/darknet, % (n)				
<i>Kommunpersonal</i>	0	29,8 (25)	39,3 (33)	31,0 (26)
<i>Poliser</i>	1,0 (1)	17,8 (18)	67,3 (68)	13,9 (14)
Helt okända, % (n)				
<i>Kommunpersonal</i>	6,1 (5)	56,1 (46)	7,3 (6)	30,5 (25)
<i>Poliser</i>	1,0 (1)	71,0 (71)	15,0 (15)	13,0 (13)

Internt bortfall varierade men var n=5 som högst

Tabell 12. Uppfattning bland kommunpersonal (n=86) och poliser (n=102) om på vilka arenor narkotika erbjuds till brukare.

	Inte alls	I liten eller viss utsträckning	I hög eller mycket hög utsträckning	Vet ej
Krogen (klubb/uteställe), % (n)				
<i>Kommunpersonal</i>	0	27,1 (23)	55,3 (47)	17,6 (15)
<i>Poliser</i>	0	15,8 (16)	79,2 (80)	5,0 (5)
Privatfest, % (n)				
<i>Kommunpersonal</i>	0	22,6 (19)	56,0 (47)	21,4 (18)
<i>Poliser</i>	0	18,8 (19)	78,2 (79)	3,0 (3)
Webbsidor/darknet, % (n)				
<i>Kommunpersonal</i>	0	19,3 (16)	44,6 (37)	36,1 (30)
<i>Poliser</i>	1,0 (1)	15,0 (15)	67,0 (67)	17,0 (17)
Sociala medier, % (n)				
<i>Kommunpersonal</i>	0	28,0 (23)	35,4 (29)	36,6 (30)
<i>Poliser</i>	0	12,9 (13)	75,2 (76)	11,9 (12)
Öppna drogscener, % (n)				
<i>Kommunpersonal</i>	0	25,9 (21)	34,6 (28)	39,5 (32)
<i>Poliser</i>	2,0 (2)	13,9 (14)	69,3 (70)	14,9 (15)
Hemmiljö, % (n)				
<i>Kommunpersonal</i>	3,8 (3)	41,8 (33)	15,2 (12)	39,2 (31)
<i>Poliser</i>	2,0 (2)	47,5 (48)	28,7 (29)	21,8 (22)
Skolmiljö under skoltid, % (n)				
<i>Kommunpersonal</i>	5,0 (4)	45,0 (36)	17,5 (14)	32,5 (26)
<i>Poliser</i>	2,0 (2)	68,3 (69)	20,8 (21)	8,9 (9)

Internt bortfall varierade men var n=7 som högst

Narkotika och lokalt preventivt arbete

Respondenterna fick en fråga om hur ofta det förekommer att de i sitt arbete möter personer som säljer narkotika, eller som de misstänker hanterar narkotika. Nästan en fjärdedel (23,5 %) av kommunpersonalen rapporterade att de gör det någon gång i månaden eller oftare, medan motsvarande siffra för poliser var 93,1 procent (Tabell 13).

Respondenterna fick också svara på en fråga kring om de anser att deras kommun respektive lokalpolisområde arbetar narkotikaförebyggande. Totalt ansåg 61,2 procent av kommunpersonalen och 55,9 procent av poliserna att narkotikaförebyggande arbete sker i liten eller viss utsträckning och 27,1 procent av kommunpersonalen och 38,3 procent av poliserna att så görs i hög eller mycket hög utsträckning. En mindre andel av kommunpersonalen (4,7 %) och poliser (5,9 %) anser att narkotikaförebyggande arbete inte bedrivs i deras kommun eller lokalpolisområde.

Tabell 13. Hur ofta kommunpersonal (n=86) och poliser (n=102) i sitt arbete möter personer som säljer narkotika eller som de misstänker hanterar narkotika.

	Ej relevant	Aldrig	Någon gång om året	Någon gång i månaden	Någon gång i veckan	Flera gånger i veckan
Kommunpersonal, % (n)	31,8 (27)	11,8 (10)	32,9 (28)	8,2 (7)	9,4 (8)	5,9 (5)
Poliser, % (n)	6,9 (7)	0	0	9,8 (10)	25,5 (26)	57,8 (59)

Internt bortfall var n=1

Narkotika och relaterade problem i krogmiljö

Av kommunpersonal och poliser angav 48,8 respektive 79,4 procent att de inom ramen för sitt arbete rör sig i krogmiljö minst en gång i månaden under en genomsnittlig månad.

Tabell 14 redovisar hur ofta de brukar vara involverad i att hantera narkotikarelaterade händelser i krogmiljö under ett vanligt år.

Tabell 14. Hur ofta kommunpersonal (n=86) och poliser (n=102) är involverad i att hantera narkotikarelaterade händelser i krogmiljö under ett vanligt år.

	Vet ej	Ej relevant	Aldrig	1-5 gånger	6-10 gånger	11-20 gånger	21+ gånger
Kommunpersonal, % (n)	9,3 (8)	52,3 (45)	17,4 (15)	18,7 (16)	0	1,2 (1)	1,2 (1)
Poliser, % (n)	2,9 (3)	8,8 (9)	6,9 (7)	24,5 (25)	17,6 (18)	17,6 (18)	21,5 (22)

På frågan kring vilken typ av erfarenhet kommunpersonal har i relation till narkotika i krogmiljö svarade de (i fallande ordning): samverkan med polis och krogar (52,3 %), tillsynsbesök (41,9 %), preventivt arbete (29,1 %), arbetat med metoden *Krogar mot Knark* (24,4 %), bett någon ur personalen på stället att avvisa påverkad gäst från krogen (15,1 %), eller bett krogpersonal att ringa polisen angående narkotikapåverkade gäster (11,6 %). På samma fråga svarade poliserna (i fallande ordning): muntligen (84,3 %) eller fysiskt (82,4 %) avvisat någon från krogen eller ett närliggande område, gripit någon för brott (82,4 %), tillsynsbesök (77,5 %), samverkan med kommun och krogar (57,8 %), preventivt arbete (52,9 %), spaningsverksamhet (49,0 %), insamling av bevis (39,2 %), eller arbetat med metoden *Krogar mot Knark* (21,6 %).

På frågan om de upplever att narkotikarelaterade problem i krogmiljö har förändrats under de senaste fem åren tyckte 40,0 procent av kommunanställda att så var fallet; 7,1 procent tyckte inte att det har förändrats under denna period och 35,3 procent hade ingen

uppfattning (17,6 % svarade att frågan inte var relevant för deras tjänst). Bland poliser upplevde 65,7 procent att narkotikarelaterade problem i krogmiljö har förändrats under de senaste fem åren, medan 10,8 procent tyckte att det inte har förändrats och 18,6 procent att de inte hade någon uppfattning (4,9 % svarade att frågan inte var relevant för deras tjänst). På vilket sätt respondenterna anser att narkotikarelaterade problem har förändrats redovisas i Tabell 15.

Tabell 15. Narkotikarelaterade problem där det enligt kommunpersonal (n=32) och poliser (n=67) skett en förändring i krogmiljö under de senaste 5 åren.

	Stor eller viss minskning	Ingen förändring	Viss eller stor ökning	Vet ej
Narkotikabruk , % (n)				
<i>Kommunpersonal</i>	3,1 (1)	3,1 (1)	87,5 (28)	17,6 (15)
<i>Poliser</i>	0	0	97,0 (65)	3,0 (2)
Antal droger som florerar, % (n)				
<i>Kommunpersonal</i>	0	6,3 (2)	81,3 (26)	12,5 (4)
<i>Poliser</i>	1,5 (1)	4,5 (3)	87,9 (58)	6,1 (4)
Störande beteende, % (n)				
<i>Kommunpersonal</i>	3,1 (1)	21,9 (7)	56,3 (18)	18,8 (6)
<i>Poliser</i>	10,6 (7)	21,2 (14)	62,1 (41)	6,1 (4)
Förekomst av våld, % (n)				
<i>Kommunpersonal</i>	6,3 (2)	15,6 (5)	53,1 (17)	25,0 (8)
<i>Poliser</i>	13,6 (9)	30,3 (20)	48,5 (32)	7,6 (5)
Konflikter med ordningspersonal, % (n)				
<i>Kommunpersonal</i>	0	28,1 (9)	43,8 (14)	28,1 (9)
<i>Poliser</i>	6,0 (4)	28,4 (19)	55,2 (37)	10,4 (7)
Sexuella trakasserier/övergrepp, % (n)				
<i>Kommunpersonal</i>	0	15,6 (5)	46,9 (15)	37,5 (12)
<i>Poliser</i>	3,0 (2)	28,4 (19)	43,3 (29)	25,4 (17)
"Polydrug use", % (n) ^a				
<i>Kommunpersonal</i>	0	3,1 (1)	34,4 (11)	62,5 (20)
<i>Poliser</i>	1,5 (1)	18,2 (12)	53,0 (35)	27,3 (18)
Konflikter med gäster inne på krogen, % (n)				
<i>Kommunpersonal</i>	0	29,0 (9)	32,3 (10)	38,7 (12)
<i>Poliser</i>	6,1 (4)	36,4 (24)	43,9 (29)	13,6 (9)
Vandalisering inne på krogen, % (n)				
<i>Kommunpersonal</i>	6,3 (2)	40,6 (13)	9,4 (3)	43,8 (14)
<i>Poliser</i>	7,7 (5)	50,8 (33)	10,8 (7)	30,8 (20)

Frågan besvarades endast av respondenter som upplever att narkotikarelaterade problem har förändrats senaste 5 åren; internt bortfall varierade men var n=2 som högst; ^abruk av flera typer av droger vid ett och samma tillfälle

Slutligen fick poliserna svara på en fråga om de i sitt arbete i krogmiljö mött personer som de misstänker har blivit ofrivilligt drogade. Här svarade 25,7 procent att de har gjort det under senaste året och 43,6 procent att de gjort det fast för flera år sedan. Drygt tio procent (11,9 %) hade aldrig stött på detta och 18,9 procent svarade att de inte visste. På frågan om de i sitt arbete i krogmiljö mött personer som de misstänker har blivit alkoholförgiftade för att de blandat alkohol med andra substanser svarade 33,3 procent att det hänt under det senaste året och 19,6 procent att det hänt fast att det skedde för flera år sedan. Nästan tjugo procent (17,6 %) svarade att de aldrig stött på detta och 27,5 procent svarade att de inte visste (2,0 % svarade att det inte var relevant för deras tjänst).

Förutsättningar för narkotikapreventivt arbete

Kommunpersonal fick ange hur mycket av deras arbetstid som läggs på ANDTS-frågor. Av de 75 personer som svarade, angav 54 personer (72,0 %) att de lägger mindre än 25 procent av sin arbetstid på dessa frågor, 8 personer (10,7 %) angav att de lägger 25-49 procent och 13 personer (17,3 %) lägger 50 procent eller mer och sin arbetstid på dessa frågor. Poliserna fick uppskatta hur stor andel av deras arbetstid som narkotikabrott under en genomsnittsvecka tar i anspråk. Här svarade 39,6 procent att de lägger hälften eller mer av sin arbetstid på narkotikabrott och 45,5 procent att de ägnar mindre än hälften av arbetstiden åt narkotikabrott (14,9 % svarade vet ej eller ej relevant).

Tabell 16. Andel kommunpersonal (n=86) och poliser (n=102) som anser att deras kommun respektive lokalpolisområde arbetar planerat/strategiskt med narkotikafrågan och att den är prioriterad.

	Nej	I liten eller viss utsträckning	I hög eller mycket hög utsträckning	Ingen uppfattning
Arbetar ni planerat med narkotikafrågan, % (n)				
<i>Kommunpersonal</i>	15,1 (13)	45,3 (39)	9,3 (8)	30,2 (26)
<i>Poliser</i>	18,6 (19)	61,8 (63)	15,7 (16)	3,9 (4)
Prioriteras narkotikafrågan, % (n) ^a				
<i>Kommunpersonal</i>	9,4 (8)	56,5 (48)	20,0 (17)	14,1 (12)
<i>Poliser</i>	4,9 (5)	46,1 (47)	48,0 (49)	1,0 (1)
Motivation till narkotikapreventivt arbete, % (n) ^a				
<i>Kommunpersonal</i>	9,4 (8)	49,4 (42)	41,2 (35)	0
<i>Poliser</i>	0	52,9 (54)	47,1 (48)	0

^aInternt bortfall var n=1

Respondenterna fick svara på frågor kring huruvida de anser att arbetet med narkotikafrågan i deras kommun respektive lokalpolisområde sker planerat (d.v.s., strategiskt) och om frågan prioriteras. Det var ovanligt att anse att planerat arbete sker i hög utsträckning (Tabell 16). Bland poliser, men inte kommunpersonal, är det en något högre andel som anser att narkotikafrågan prioriteras. Drygt 40 procent av kommunpersonalen och nästan hälften av poliserna har en hög motivation till narkotikaförebyggande arbete.

Kommunpersonal fick också en fråga om vad som behövs för att de ska kunna driva ett framgångsrikt arbete mot narkotika. Ekonomiska resurser, kompetens hos ledningen, ökade mantimmar, samverkan med andra, kompetens hos kollegor och vidareutbildning/kunskap var sådant som respondenterna i hög eller mycket hög utsträckning efterfrågade (Tabell 17).

Tabell 17. Andel kommunpersonal (n=86) som anser att mer av listade resurser behövs i deras arbete mot narkotika.

	Nej	I liten eller viss utsträckning	I hög eller mycket hög utsträckning	Vet ej
Ekonomiska resurser, % (n)	3,8 (3)	22,5 (18)	51,2 (41)	22,5 (18)
Kompetens hos ledningen, % (n)	6,3 (5)	35,0 (28)	40,0 (32)	18,8 (15)
Ökade mantimmar, % (n)	12,7 (10)	25,3 (20)	39,2 (31)	22,8 (18)
Samverkan med andra, % (n)	0	42,0 (34)	37,0 (30)	21,0 (17)
Kompetens hos kollegor, % (n)	3,8 (3)	43,8 (35)	35,0 (28)	17,5 (14)
Vidareutbildning/kunskap, % (n)	2,5 (2)	46,3 (37)	33,8 (27)	17,5 (14)
Handledning, % (n)	8,8 (7)	48,8 (39)	17,5 (14)	25,0 (20)
Stöd från närmaste chef, % (n)	22,8 (18)	43,0 (34)	15,2 (12)	19,0 (15)

Internt bortfall varierade men var n=7 som störst

Samverkan med andra

En fråga ställdes om huruvida respondenternas kommun respektive lokalpolisområde samverkar med andra aktörer som rör narkotika. Bland kommunpersonalen svarade 75,0 procent att så är fallet, medan 6,0 procent svarade att man inte samverkar kring narkotikafrågan (19,0 % svarade vet ej). Bland poliser svarade 74,3 procent att de samverkar med andra aktörer och 5,9 procent att de inte gör det (19,8 % svarade vet ej). I vilken utsträckning de samverkar med olika aktörer finns redovisade i Tabell 18.

Tabell 18. Uppfattning bland kommunpersonal (n=86) och poliser (n=102) kring i vilken utsträckning samverkan sker med andra aktörer i syfte att minska narkotikabruk och relaterade problem i krogmiljön.

	Inte alls	I liten eller viss utsträckning	I hög eller mycket hög utsträckning	Vet ej
Polismyndigheten, % (n) ^a				
<i>Kommunpersonal</i>	2,4 (2)	38,1 (32)	51,2 (43)	8,3 (7)
<i>Poliser</i>	-	-	-	-
Socialtjänsten, % (n)				
<i>Kommunpersonal</i>	16,3 (13)	35,0 (28)	31,3 (25)	17,5 (14)
<i>Poliser</i>	3,9 (4)	41,2 (42)	39,2 (40)	15,7 (16)
Tillståndsenheten, % (n)				
<i>Kommunpersonal</i>	6,3 (5)	40,0 (32)	35,0 (28)	18,8 (15)
<i>Poliser</i>	7,0 (7)	41,0 (41)	23,0 (23)	29,0 (29)
Kommunala ANDTS-samordnare, % (n)				
<i>Kommunpersonal</i>	17,5 (14)	33,8 (27)	35,0 (28)	13,8 (11)
<i>Poliser</i>	15,3 (15)	29,6 (29)	16,3 (16)	38,8 (38)
Kommunala BF-samordnare, % (n)				
<i>Kommunpersonal</i>	17,3 (14)	37,0 (30)	29,6 (24)	16,0 (13)
<i>Poliser</i>	13,1 (13)	38,4 (38)	14,1 (14)	34,3 (34)
Länsstyrelsen, % (n)				
<i>Kommunpersonal</i>	12,5 (10)	43,8 (35)	28,7 (23)	15,0 (12)
<i>Poliser</i>	21,6 (21)	34,0 (33)	5,2 (5)	39,2 (38)
Hälso- och sjukvården, % (n)				
<i>Kommunpersonal</i>	22,8 (18)	40,5 (32)	6,3 (5)	30,4 (24)
<i>Poliser</i>	18,9 (18)	45,3 (43)	13,7 (13)	22,1 (21)
Branschorganisationen Visita, % (n)				
<i>Kommunpersonal</i>	41,0 (32)	9,0 (7)	0	50,0 (39)
<i>Poliser</i>	42,6 (40)	4,3 (4)	0	53,2 (50)

^aInternt bortfall varierade men var n=8 som högst

Bland kommunanställda önskar 44,2 procent ett större nätverk med andra aktörer och här nämndes exempelvis andra kommuner, Länsstyrelsen, polis, socialtjänsten och krogbranschen. Drygt 40 procent (41,0 %) rapporterar att deras kommun har ett samarbete med andra kommuner i narkotikafrågan till exempel genom ANDTS- och länsnätverk men också i samband med att man håller utbildningar i *Ansvarsfull Alkoholservering* eller *Krogar mot Knark*. Samtidigt önskar 68,6 procent ytterligare samverkan med andra kommuner. Drygt 80 procent (81,8 %) anser att det inte läggs tillräckligt med tid i kommunen på ANDTS-frågor.

En fråga ställdes om medborgarlöfte och om det är en viktig förutsättning att narkotikafrågan står omnämnd för att framgångsrikt kunna arbeta mot narkotika. Bland kommunpersonal instämde 57,6 procent helt eller i stor utsträckning i att det är en viktig förutsättning (5,9 % instämde inte alls och 24,7 % instämde i liten eller viss utsträckning i påståendet). Bland poliser instämde 48,0 procent helt eller i stor utsträckning i att medborgarlöftet är en viktig förutsättning (15,7 % instämde inte alls och 33,3 % instämde i liten eller viss utsträckning).

Kommunpersonalen fick slutligen ange vilka övriga aktörer man tycker är viktiga i arbetet mot narkotika i krogmiljö för att det ska vara effektivt. Här angavs följande aktörer (i fallande ordning): polisen (100 %), krogbranschen (95,3 %), kommunala tillståndsenheten (84,9 %), socialtjänsten (84,9 %), kommunala ANDTS-samordnare (83,7 %), vakt- och säkerhetsbolag (82,6 %), kommunala brottsförebyggare (77,9 %), Länsstyrelsen (72,1 %), skolan (72,1 %), Hotell- och Restaurangfacket (53,5 %), hälso- och sjukvården (52,3 %) och Folkhälsomyndigheten (51,2 %).

Poliserna fick samma möjlighet att ange vilka övriga aktörer man tycker är viktiga i arbetet mot narkotika i krogmiljö för att det ska vara effektivt. Till stora delar följde det samma mönster som för kommunpersonalen då följande aktörer angavs (i fallande ordning): krogbranschen (95,0 %), socialtjänsten (78,2 %), vakt- och säkerhetsbolag (76,2 %), kommunala tillståndsenheten (75,2 %), skolan (64,4 %), kommunala brottsförebyggande samordnare (62,4 %), hälso- och sjukvården (62,4 %), Länsstyrelsen (51,5 %), kommunala ANDTS-samordnare (52,5 %), Hotell- och Restaurangfacket (51,5 %) och Folkhälsomyndigheten (35,6 %).

Kompetens och utbildning

Bland kommunpersonalen instämde 20,0 procent helt eller i stor utsträckning i att de har tillräckligt stor kunskap för att arbeta mot narkotika (48,2 % instämde i liten eller viss del och 17,6 % instämde inte alls; 9,4 % svarade att det inte är relevant för deras tjänst). Nästan 80 procent (78,8 %) säger sig ha fått någon utbildning inom narkotikaområdet och vanligast var att man fått det genom fortbildning (47,1 %) eller på grundutbildningen (30,6 %). Vidare svarade 43,5 procent att de fått en utbildning i tillsyn och av dessa angav 74,3 procent att tillsynsutbildningen tagit upp narkotikafrågan.

Bland poliser instämde 52,9 procent helt eller i stor utsträckning i påståendet att de har tillräckligt med kunskap för att arbeta mot narkotika (45,1 % instämde i liten eller viss utsträckning och 1,0 % instämde inte alls). Drygt nittio procent av poliserna (93,1 %) säger sig ha fått någon slags utbildning inom narkotikaområdet och vanligast är att detta skett under grundutbildningen (47,1 %) eller genom fortbildning (45,1 %).

Skillnader i syn på narkotika mellan kategorier av kommuner och lokalpolisområden

En jämförelse gjordes baserad på de tre kommunkategorierna (kommun med större stad, pendlingskommun nära större stad och övriga kommuner) och de två kategorierna av lokalpolisområden (lokalpolisområde med större stad och övriga lokalpolisområden). I lokalpolisområden med en större stad var det också en större andel respondenter (61,7 %) som anser att narkotikabruk är ett mycket stort problem i deras lokalpolisområde jämfört med i övriga lokalpolisområden (34,0 %, $p=0,015$, Fisher's exact test). Även i kommuner med en större stad var andelen som anser att narkotikabruk är ett mycket stort problem större (40,0 %) jämfört med pendlingskommuner (10,0 %) och övriga kommuner (8,0 %, $p=0,024$, Fisher's exact test). Bland kommuner med större stad eller pendlingskommun var det vanligare att respondenterna anser att man i deras kommun arbetar narkotikaförebyggande (34,8 % respektive 36,8 %) jämfört med övriga kommuner där inga respondenter svarade att de arbetar narkotikaförebyggande i hög (eller mycket hög) utsträckning ($p=0,006$, Fisher's exact test). För övriga utfall, d.v.s., huruvida de anser att tillgänglighet av narkotika har ökat under de senaste fem åren, om arbetet med narkotikafrågan sker planerat eller om frågan prioriteras, fanns inga skillnader mellan kategorierna av kommuner eller lokalpolisområden.

Diskussion – Studie 2

Bilden av att narkotika utgör ett stort problem delas av både kommunanställda och poliser. En klar majoritet av både kommunpersonal (76,5 %) och poliser (96,1 %) anser att narkotikabruk är ett ganska eller mycket stort problem i deras kommun. Bland kommunpersonal underbyggdes denna syn bland annat av att man hittar rester av narkotika på krogarnas gäst- och personaltoaletter vid tillsynsbesök. Vissa kommuner testar även avloppsvatten och kan där, i likhet med flera andra europeiska städer (EMCDDA, 2023), se en ökning av olika narkotikaklassade substanser över tid. Det beskrivs också att hantering av narkotika sker mer öppet än tidigare, både i lokalsamhället och på krogar. Att handel med narkotika sker mer öppet är något som observerats i andra delar av Sverige och inte minst i Stockholm (Feltmann et al., 2021b). Av poliserna svarade 88,3 procent att det skett en viss eller stor ökning av narkotikatillgängligheten under de senaste fem åren, och detta har särskilt resulterat i en ökad omfattning av narkotikarelaterade problem eller brott i krogmiljö, i offentliga miljöer, i privatbostäder och skolor. Poliser beskriver också att de ser en ökad användning bland unga av hasch, amfetamin, kristall/3-CMC och oxikodon. Problemen med narkotika verkar vara mer utbredda i kommuner och lokalpolisområden med en större stad då exempelvis 61,7 procent av poliser verksamma i ett lokalpolisområde med en större stad anser att narkotikabruk är ett mycket stort problem, jämfört med 34,0 procent i övriga lokalpolisområden.

Vad gäller narkotika i krogmiljö upplever en majoritet av poliserna (65,7 %) och 40,0 procent av kommunpersonalen att narkotikarelaterade problem i krogmiljö har förändrats under de senaste fem åren. Här upplever en majoritet av både poliserna och kommunanställda, i likhet med kroganställda i Studie 1, en viss eller stor ökning av narkotikabruket, antal droger som florerar och av störande beteende. Andra narkotikarelaterade problem som upplevs ha ökat är förekomst av våldsincidenter, konflikter, sexuella trakasserier/övergrepp och blandmissbruk (s.k. polydrug-use) där man kombinerar flera substanser vid ett och samma tillfälle. En dryg fjärdedel av poliserna rapporterade också att de under det senaste året mött personer som de misstänker har blivit ofrivilligt drogade.

Förutsättningar för narkotikapreventivt arbete

Totalt rapporterade 82,7 procent av kommunpersonalen att mindre än hälften av deras arbetstid tillägnas ANDTS-frågor och 17,3 procent att de lägger hälften eller mer av sin arbetstid på dessa frågor. Av poliserna svarade 45,5 procent att de lägger mindre än hälften av arbetstiden på narkotikabrott och 39,6 procent att de lägger hälften eller mer av arbetstiden på narkotikabrott. Att det behövs mer resurser och inte minst personella resurser var något som framkom tydligt då 51,2 och 39,2 procent av kommunpersonalen i hög eller mycket hög utsträckning anser att ekonomiska resurser respektive ökade mantimmar behövs i deras arbete mot narkotika. Annat som kommunpersonal önskade var exempelvis en ökad kompetens bland ledning och kollegor, ökad samverkan med andra och vidareutbildning.

Vidare visar resultaten att både kommunanställda och poliser har en relativt hög motivation till att arbeta narkotikaförebyggande (41,2 % av kommunpersonalen och 47,1 % av poliserna har en hög eller mycket hög motivation). Bland poliserna anser även 48,0 procent att narkotikafrågan prioriteras i hög eller mycket hög utsträckning och motsvarande siffra bland kommunanställda är 20,0 procent. Samtidigt anser 15,1 procent av kommunpersonalen och 18,6 procent av poliserna att deras kommun respektive lokalpolisområde inte arbetar planerat med narkotikafrågan och en större andel (45,3 % respektive 61,8 %) upplever att det sker i liten eller endast viss utsträckning. Sammantaget visar detta att det finns en potential till att strukturera upp det narkotikarelaterade arbetet.

Omkring 75 procent av kommunerna och lokalpolisområdena samverkar med varandra och med andra aktörer rörande narkotika såsom Polisen, olika kommunala enheter (t.ex., socialtjänsten, tillståndsenheten, ANDTS- och BF-samordnare) och länsstyrelser. Samtidigt önskar sig 44,2 procent av kommunanställda ett större nätverk med andra aktörer bestående av till exempel andra kommuner, Länsstyrelsen, Polisen och krogbranschen. Ett sätt att stärka samverkan mellan kommun och Polisen är att föra in narkotikafrågan i medborgarlöften; i studien svarade 57,6 procent av kommunanställda och 48,0 procent av

poliserna att de helt eller i stor utsträckning instämmer i att medborgarlöftet är en viktig förutsättning för att lyfta narkotikafrågan.

Trots att en klar majoritet av både personal anställd inom kommun och av poliser har fått någon form av utbildning inom narkotikaområdet finns det fortfarande ett behov av kompetensutveckling. Bland kommunanställda instämde 20,0 procent helt eller i stor utsträckning i att de har tillräckligt stor kunskap för att arbeta mot narkotika och motsvarande siffra bland poliser var 52,9 procent.

RESULTAT & DISKUSSION – DJUPINTERVJUSTUDIEN (STUDIE 3)

Resultat – Studie 3

Nedan redovisas resultaten från de kvalitativa semi-strukturerade intervjuerna. Den slutliga gruppen av informanter (n=28) bestod av tio kommunala handläggare, sju krögare, sex säkerhetspersonal (dörrvakter) och fem poliser, vilka representerade sju län, och 25 kommuner. Urvalet omfattade vidare 24 män och fyra kvinnor. Bakgrundsinformation om informanterna presenteras i Tabell 19.

Tabell 19. Bakgrundsinformation för informanterna

Informant.nr/ ID	Profession	Kön	Län ^a
I	Kommunal handläggare	Man	G
II	Kommunal handläggare	Kvinna	B
III	Kommunal handläggare	Kvinna	C
IV	Kommunal handläggare	Man	C
V	Kommunal handläggare	Man	E
VI	Kommunal handläggare	Man	D
VII	Kommunal handläggare	Man	B
VIII	Kommunal handläggare	Man	E
IX	Kommunal handläggare	Man	F
X	Kommunal handläggare	Man	A
XI	Krögare	Man	A
XII	Krögare	Man	B
XIII	Krögare	Kvinna	A
XIV	Krögare	Man	C
XV	Krögare	Man	D
XVI	Krögare	Man	E
XVII	Krögare	Man	G
XVIII	Polis	Man	F
IXX	Polis	Man	B
XX	Polis	Man	E
XXI	Polis	Man	A
XXII	Polis	Man	D
XXII	Säkerhetspersonal	Man	A
XXIV	Säkerhetspersonal	Man	F
XXV	Säkerhetspersonal	Man	E
XXVI	Säkerhetspersonal	Man	C
XXVII	Säkerhetspersonal	Man	D
XXVIII	Säkerhetspersonal	Kvinna	G

^a För att upprätthålla anonymitet representerar bokstäverna A-G län (villkorligt fördelad och inte lika med officiella bokstäver för svenska län). Kommunala handläggare kan representera fler kommuner.

De transkriberade intervjuerna analyserades med kvalitativ innehållsanalys (Hsieh och Shannon, 2005). Inledningsvis läste en av forskarna (PK) intervjumaterialet upprepade gånger för att försöka få en bild av helheten. För initial vägledning i kodningen av materialet diskuterade de tre forskarna som intervjuat (KF, NKG, PK) sina intryck från intervjuerna, varefter PK gjorde en första kodning med utgångspunkt i intervjufrågorna. Övriga innehåll beaktades också och genererade koder. Kodningsprocessen är exemplifierad i Tabell 20.

Tabell 20. Exempel på analys

Meningsbärande utsaga	Kondenserad utsaga	Kod	Kategori
<i>Och det finns också exempel på att ägare av [krogar] själva är aktivt involverade i narkotikahandlingen. Då pratar vi inte om försummelse utan att "vara" problemet.</i>	Ägare är ovilliga att vidta åtgärder mot narkotika på grund av eget engagemang i narkotikahandling.	Individuella orsaker bakom bristande förebyggande åtgärder	Hinder för reducering av illegala droger på restauranger

I det tidiga stadiet av analysprocessen användes ett 40-tal koder för att fånga materialets innehåll. Dessa slogs senare samman till 15 koder, uppdelade på fyra kategorier. Kategorierna och koderna sammanställdes i ett kodningsschema tillsammans med definitioner av varje kod, det vill säga en kodbok (MacQueen, 1998), som testades av NKG genom att koda tre slumpmässigt utvalda intervjuer. Efter detta träffades NKG, KF och PK för att diskutera kodschemat igen och vissa meningsskiljaktigheter om definitioner hanterades, vilket resulterade i ett nytt kodschema med samma kategorier men med 23 koder. De 23 koderna genererades från de första 15 genom tillägg av fyra nya och uppdelning av två till vardera tre (2 blev 6). Efter revideringen av kodschemat och kodboken kodade KF och PK oberoende av varandra tre slumpmässigt utvalda intervjuer med hjälp av NVivo 12. Överensstämmelsen mellan KF:s och PK:s kodningar var hög (98% överensstämmelse samt kappakoefficient=0,63, med oviktat genomsnitt för alla koder och källmaterial). Det slutgiltiga kodschemat illustreras i Tabell 21.

I följande avsnitt presenteras resultaten från innehållsanalysen i enlighet med de fyra identifierade kategorierna.

Tabell 21. Slutgiltigt kodschema

Kategorier	Nyckelpersoners uppfattning om narkotika i krogmiljö	Preventiva insatser	Underlättande faktorer för reducering av narkotika i krogmiljö	Hindrande faktorer för reducering av narkotika i krogmiljö
Koder	- Narkotikaanvändning bland gäster - Narkotikaanvändning bland personal - Narkotikahandel - Negativt inflytande på arbetsmiljön - Negativt inflytande på gästernas upplevelse - Obekvämt atmosfär	- Fysisk miljö- eller situationsmässiga förändringar - Implementering av policy och lagstiftning - Policyrelaterad utveckling - Formell och informell utbildning och träning	- Ändamålsenlig resursallokering - Motiverade nyckelaktörer - Kunskap och skicklighet - Synliga resultat - Nyttan av prevention - Samverkan och samarbete - Generell prevention i samhället	- Narkotikapositiva normer - Hög tillgänglighet och bruk av narkotika i samhället - Avsaknad av prioritering och resurser - Avsaknad av samverkan - Individuella skäl till att avstå från att agera mot narkotika - Kontextuella aspekter

Nyckelaktörernas uppfattning om narkotika på krogar

De flesta av informanterna rapporterade att narkotikaanvändning och även narkotikahandel är vanligt bland gästerna på krogar och nattklubbar. Upptäckter görs till exempel med hjälp av våtservetter för narkotikatestning (s.k. drugwipes) som används på toaletter men också genom att observera gästernas beteende.

Dels så ser man när de [gästerna] är narkotikapåverkade. Jag har jobbat i säkerhetsbranschen i så många år så det där har man lärt sig. Men sen även att det [narkotikan] är så pass öppet, skulle jag säga, att det köps och säljs och brukas fritt. Alltså, både vid borden där de sitter och på toaletter, man ser det väldigt öppet.

(Säkerhetspersonal)

Flera av informanterna menar att det nu finns en ökad användning av narkotika som uppstått i kölvattnet av Covid-19-pandemin och att gästerna tar med sig beteenden till krogen som var vanliga på hemmafester under perioden när restriktioner gjorde att antalet restaurangbesök var mer begränsade. Vissa informanter rapporterade också om personal som själva använder narkotika och ibland även förser gästerna med narkotiska preparat. Enligt informanterna köper dock många gäster narkotika på andra ställen än på restaurangen, ibland precis utanför, och tar med sig in. Informanterna uppfattar att

narkotikan påverkar arbetsmiljön negativt för såväl personalen som upplevelsen för gästerna och att narkotikan skapar en obekväm atmosfär på krogen. Anställda rapporterade om oförutsägbart och utagerande eller dominerande beteende hos gäster och att kriminella som säljer narkotika ibland uttalat hot.

Jag menar att det [narkotika] skapar beteenden som kan vara farliga för andra där på restaurangen utöver det egna brukets skadeverkningar för en själv. [...] Att hantera personer som på olika sätt är påverkade av narkotika, det är ingen jättebra arbetsmiljö för dem. Dels våld, men jag menar att det kan göra personer mer oförutsägbara än kanske man är van vid med alkohol.

(Polis)

Preventionsinsatser

Insatserna för att motverka narkotika varierar mellan kommuner, lokalpolisområden och krogar med avseende på typ av interventioner och intensitet. Restaurangägarna kan göra fysiska förändringar i sina lokaler eller instruera personalen att vara observanta på vad som händer där, exempelvis vid toaletterna där överlåtelse av och bruk av narkotika förekommer, enligt informanterna.

Många har börjat placera personal utanför toaletten, dels för att kontrollera att inte glas och dryck kommer in på toaletten men också för att ha lite koll på toaletterna.

(Kommunal handläggare)

Att avskaffa kontanthantering, använda klädkod för att försämra förutsättningarna för kriminella grupper och att undvika helrörsförsäljning är andra förebyggande insatser som syftar till att skapa en förbättrad miljö på krogarna och som genomförts av en del krögare. Enligt informanterna varierar policyarbetet mellan olika krogar. Vissa ägare har implementerat en narkotikapolitik som omfattar rutiner för hur man ska agera om gäster eller personal är narkotikapåverkade eller hanterar narkotika på krogen, och har en tydlig kommunikation om nolltolerans utåt mot gäster. Några ägare har också tidigare arbetat med *Krogar mot Knark*-konceptet och har kvar en strikt policy i enlighet med denna metod. Andra ägare är mindre engagerade och vissa rapporterades hantera narkotika själva. Kommunens handläggare utövar enligt informanterna tillsyn genom att göra kontrollbesök och genom att ha en dialog med ägare och personal. Antalet besök varierar dock och vissa handläggare menade att tidsbrist gör att denna uppgift inte utförs så ofta som den borde, medan andra rapporterade om frekventa besök i sitt område.

Vi gör ganska mycket tillsyn där vi träffar personalen. [Kommun X] har ungefär 200 alkoholtillstånd och vi gör ungefär 400 besök. Om man nu skulle omsätta det på Stockholmsnivå då ... Ja, det är rätt mycket besök. Nöjeskrogarna får ungefär tio besök om året.

(Kommunal handläggare)

Tillsynen som utförs av kommunens handläggare rör såväl alkohol som narkotika och påföljder kan utdelas om ägarna inte följer lagen. Implementeringen av narkotikalagstiftningen sker annars till stor del genom att polisen kontaktas av restaurangpersonal för att ta hand om narkotikapåverkade gäster för kroppsvisitation och provtagning, och senare lagföring. Bortsett från att ta hand om narkotikapåverkade gäster besöker polisen också krogar för att kontrollera situationen och för att genom sin synlighet förhindra narkotikabruk och handel. Polisen gör också kontrollbesök tillsammans med kommunens handläggare och det förekommer även att civilklädd polis gör besök, men detta sker i varierande grad. Flera av informanterna uttryckte vidare en önskan att det narkotikaförebyggande arbetet skulle förbättras på lokal nivå. Förslag som uttrycktes var till exempel möjligheter att drogtesta personal, strängare regler för att få serveringstillstånd, exempelvis genom att kräva personalutbildning, samt att lättare kunna återkalla serveringstillstånd baserat på misskötsamhet. Utbildning av krögare, serveringspersonal och säkerhetspersonal är vidare centrala aktiviteter för att förebygga narkotika, enligt informanterna. Kommunen kan anordna utbildning riktad till restaurangpersonal, och ofta finns möjlighet att göra detta i samarbete med polisen som kan bidra med aktuell kunskap om narkotika som förekommer och dess beteendepåverkan. Även kommunens handläggare och polisen erbjuder själva utbildning kring narkotikafrågan och Länsstyrelsen kan också bistå med uppdaterad information om förordningar. Tillgången till formella utbildningar för olika professioner varierar dock mellan olika kommuner och ofta sker utbyte av erfarenheter och kunskap mellan professionerna på en mer informell bas, till exempel i samband med tillsynsbesök.

Underlättande faktorer för reducering av narkotika i krogmiljö

Flera av informanterna framhöll vikten av tillräckliga resurser för att nå framgång i det narkotikaförebyggande arbetet. En önskan om stöd från nationell nivå uttrycktes, till exempel tillhandahållande av uppdaterat material för utbildning att använda på lokal nivå. Vissa informanter uppfattade också att mer resurser behövs för tillsyn, liksom fler poliser som snabbt kan komma till krogarna vid upptäckt av narkotikapåverkade gäster. Att ha specialiserade poliser som med kontinuitet kan arbeta mot narkotika framhölls som viktigt.

Så jag tänker nog att det är polisen som behöver dra ett stort lass här och vara ute oftare. Lite grann som krogkommissionen gjorde.

(Kommunal handläggare)

De flesta informanter, med något undantag, uttryckte en ambition att motverka narkotika i krogmiljö på olika sätt. Motiven för att agera kan skilja sig mellan nyckelaktörerna, men folkhälsa och en säker och trevlig krogmiljö var två exempel på motiverande faktorer som lyftes fram.

Vi ska ha en trevlig krogmiljö där man kan dricka och äta och umgås och vara socialt. [...] Både jag [en kommunal handläggare] och krögarna har ett gemensamt mål. En schyst krogmiljö i [Kommun X]. Sen är mitt [incitament] ett folkhälsoperspektiv och deras [krögarnas] är ett företagarperspektiv, men det är samma mål. Om man får bort narkotikapåverkade gäster på krogen och håller ner berusningsnivån, då får man den här trevliga stämningen. Då får [Kommun X] en blomstrande och trevlig krogmiljö med minskade våldsbrott och minskad fylla.

(Kommunal handläggare)

Några informanter lyfte också fram en önskan att påbörja eller återuppta arbetet med *Krogar mot Knark*, som flera kände till sedan tidigare.

Konceptet [Krogar mot Knark] är jättebra. Alltså, vi måste börja samarbeta mot det. Så enkelt är det. Vi lär lägga ännu mer krut på det.

(Kommunal handläggare)

Kunskapen och kompetensen att genomföra insatser för att förebygga narkotika varierar mellan individer i yrkesgrupperna enligt informanterna, delvis beroende på om de har fått relevant kunskap genom lämplig utbildning eller inte. Flera informanter sa dock att de vet vad de "behöver veta", åtminstone de som arbetat i många år.

Jag tror att det finns förhållandevis hög kompetens, om vi tar just det här med ordning, nykterhet och även hela biten, vad som ska gälla i krogmiljön. Många [krögare] är gamla i gamet och har varit med länge. De har haft många kontakter med oss genom åren så att jag tror de är väldigt med på vad som egentligen gäller. Och jag tycker också man märker när man pratar med dem att de är införstådda i alkohollagens regler [...] Så där känns det ganska bra.

(Kommunal handläggare)

Att skapa synliga resultat av insatser tycks ytterligare förstärka motivationen att agera, exempelvis när narkotikaförsäljning upptäcks och personer lagförs. På vissa orter har så kallad "snabbare lagföring" införts, vilket skapar en mer direkt koppling mellan brott och straff. Detta anses vara effektivt ur ett preventivt perspektiv.

Vi har arbetat med det [snabbare lagföring] i ett och ett halvt år snart. Det börjar lösa sig mer och mer och det tror jag är en framgångsfaktor. Hittar vi något så kör vi snabbt åtal. Tidigare skrev vi ner en rapport och sedan hopades den i dessa stora högar och sedan hände ingenting och den skrevs av för att det hade gått för lång tid.

(Polis)

De upplevda fördelarna eller nyttan med prevention uttrycktes vidare av nästan alla informanter och en del reflekterade också över vilka negativa effekter frånvaron av narkotikaprevention och brottsbekämpning skulle få.

Ordningsproblemen skulle öka [utan förebyggande arbete], krogarna skulle ta mindre ansvar för sina serveringar, och potentiellt skulle det generera fler, enligt min mening, våldsbrott och ordningsstörningar.

(Polis)

Samverkan mellan nyckelaktörer framhölls som en underlättande faktor för framgång i förebyggandet av narkotika på krogar. Denna uppfattning uttrycktes av såväl kommunens tjänstemän som polis och krögare, inklusive serverings- och säkerhetspersonal. Eftersom säkerhetspersonalen har ett begränsat mandat att agera mot gäster som de misstänker använder narkotika är de beroende av att få snabb respons från polisen när de larmar om att de upptäckt narkotika på restaurangen. Även kommunens tjänstemän underströk vikten av samverkan med polisen kring exempelvis gemensam kontroll. Andra myndigheter nämndes också som viktiga samarbetspartners, till exempel Skatteverket, eftersom upptäckt av skattebedrägerier kan främja lagföring av ägare som även ägnar sig åt annan kriminell verksamhet, till exempel narkotikahandel. Samarbeten bedrivs i flera former, såsom genom gemensam utbildning, möten, dialog och rutiner för hur man hanterar gäster som är påverkade av narkotika. Personliga relationer mellan olika aktörer kan enligt informanterna underlätta detta samarbete.

När man har jobbat länge så har man också personliga kontakter. Så då har man också vägar in i polismyndigheten. Och vi har också en polis som vi anlitar för Krogar mot Knark, som har haft en tjänst där han har varit kombipolis [d.v.s, en polis som kombinerade olika uppdrag]. Vi har områdespoliser som vi kan ringa om det är något särskilt. De har varit med på krögarrträffar och pratat om narkotikasituationen på krogen och vad de vill att krögarna ska göra, och så där. Jag upplever nog att jag har vägar in i polismyndigheten, att jag kan få det stöd jag behöver.

(Kommunal handläggare)

Trots ett gott samarbete i många kommuner och polisdistrikt önskade flera av informanterna att samarbetet mellan nyckelaktörer skulle intensifieras för att underlätta möjligheterna att bekämpa narkotika.

Man kommer inte bli av med det [narkotikan] helt, men man kan motverka det genom att arbeta tillsammans, genom att finnas där så mycket som möjligt och kanske öka det lite mer än vad vi faktiskt gör i dag. Och sen skulle jag vilja få alkoholtillståndshandläggarna på ett annat sätt mera involverade.

(Krögare)

Förutom det förebyggande arbete som bedrivs i krogmiljön, upplevs intresset från politiker och allmänprevention i samhället som viktigt för att minska narkotikaförekomst. Visst intresse har redan observerats av informanterna, men många av dem uttryckte önskemål om ett mer intensivt fokus på generell narkotikaprevention.

Vi måste få ett mer aktivt samvävt förebyggande arbete i kommunerna. Just nu är det väldigt många små öar som ingen vet om till exempel, där soc [Socialtjänsten] kanske har en arbetsgrupp som jobbar narkotikaförebyggande, polisen har en och Brottsförebyggande rådet har en. Men ingen pratar med varandra så därför är det ingenting som händer, utan att det vi behöver ... vi behöver börja innan de [ungdomarna] kommer in i krogvärlden och faktiskt prata med dem.

(Kommunal handläggare)

Flera informanter betonade också vikten av att bekämpa kriminella och att beslag av narkotika var en väg att minska de kriminella gängens inflytande och minska utbudet av narkotika i samhället.

Försäljningen av narkotika är en grundsten för många kriminella individer och gäng.

(Polis)

Hindrande faktorer för reducering av narkotika i krogmiljö

Flera av informanterna menade att förekomsten av narkotika på krogen speglar det allmänna tillståndet i samhället och uttryckte en oro över ökande narkotikaliberala normer. Informanterna menade också att narkotika i krogmiljö beror på en hög tillgång och tillgänglighet i samhället, nationellt och internationellt.

Det är så utbrett i dag med narkotikan. Det är alla samhällsskick och alla åldrar. Går du tillbaka 15-20 år i tiden, ja, men då var det missbrukarna på parkbänken. Alltså, de var så uppenbara. [...] I dag är det Lisa, 19 år, som går in och drar upp kola i näsan eller tar lite amfetamin, det är så utbrett.

(Säkerhetspersonal)

Många informanter pekade vidare på bristande prioritering av narkotikafrågan och begränsade resurser som ett hinder i det förebyggande arbetet mot narkotika. Där menade man att stödet var litet på nationell nivå och de lokala resurserna begränsade, såsom bristande tid för kommunala handläggare med ansvar för ett stort antal kommuner, vilket försämrade möjligheterna att utföra frekventa tillsynsbesök. Det mest framträdande hindret när det gäller brist på resurser tycks dock tilldelning av poliser som kan arbeta fokuserat mot narkotika vara.

Jag skulle säga att det största hindret för ett effektivt arbete mot narkotika är polisens egna resurser i första hand och polisens interna utbildning och kunskapsnivå i andra hand. Det är egentligen det som hindrar mest.

(Polis)

Bristen på polisresurser tar sig uttryck i exempelvis lång väntetid eller otillräcklig personkontinuitet när krogpersonal ringer efter polisassistans, vilket försvårar uthållighet och samverkan. Andra orsaker till bristande samverkan mellan nyckelaktörerna är skilda uppfattningar kring hur alkohollagen ska tolkas och sekretess mellan organisationer som hindrar aktörerna från att tipsa varandra om personer som de tror använder eller säljer narkotika.

Det är en balans det här med sekretess, tänker jag. Man hamnar lätt på individnivå, men man försöker prata utan att bryta sekretessen. Krögarna säger väl ofta så här, "ja, men han, du vet väl vem det är? Du känner väl till honom?" Och så får man säga, "nej, kanske, kanske inte". Men samma sak när det är sekretess mellan polis och kommun.

(Kommunal handläggare)

Sekretessen tycks även hindra professionellt lärande då ordningsvakter inte får veta huruvida deras bedömning av en gästs beteende var korrekt eller inte eftersom polisen inte återkopplar angående narkotikapåverkan.

Dels att de [ordningsvakterna] inte får någon återkoppling om deras bedömning var korrekt eller inte. Alltså var den här personen påtänd eller inte? Och där svarar polisen att: vi kan inte ge er återkoppling för att det är sekretess på det.

(Kommunal handläggare)

En vanlig orsak bakom frånvaro av adekvata åtgärder mot narkotika verkar vidare vara en osäkerhet kring rollfördelning och professionella mandat. Säkerhetspersonal kan tveka inför att neka en misstänkt påverkad gäst tillträde till krogen på grund av att de är osäkra på vilka rättsliga grunder de kan hänvisa till. Tveksamheten blir inte mindre av att de ibland även känner oro för att kriminella organisationer skall göra verklighet av sina hot.

Sen är det just den här svårigheten med de som står i dörren och ... ja, vem det är som är krögare och vem det är som är vakt och grunden till att neka någon? Och nekar de fel person, ja, då har de ett hot emot sig kanske, någon organisation så där. De [säkerhetspersonalen] vill ju inte att de [påverkade gäster] ska komma in men det känns som att de inte har verktygen för att neka dem att komma in.

(Polis)

Även hot mot en krögare rapporterades och en av informanterna hänvisade till en händelse där en dörrvakt faktiskt blev beskjuten. Angående upplevd oklarhet kring roller och

mandat, uppgav även en del kommunala handläggare tveksamheter kring att agera på grund av oro att överträda professionella gränser och gå in på polisens domäner.

Utifrån att alkohollagen reglerar alkoholförsäljning och den som serverar alkohol så hamnar man någonstans i ett gränsländ om vi kontrollerar och kanske börjar anmärka på saker som inte direkt är kopplat till alkohollagens bestämmelser. För att det är svårt att hävda överservering till någon som är påverkad av någonting annat, om du förstår? Att det blir att man är inne och kanske spelar på en annan planhalva som kanske är mer polisens område egentligen. Det är en gränsdragningsproblematik där.

(Kommunal handläggare)

Enligt alkohollagen skall dock en gäst nekats att bli serverad även om den är berusad av annan substans. Citatet ovan tydliggör därför vikten av utbildning och att repetitionskurser kan vara viktiga för att upprätthålla effektivt arbete mot narkotika på krogen.

Enligt informanterna bidrar också säkerhetspersonalens dubbla lojalitet i förhållande till polis respektive krögare ibland till konflikter i hur en situation skall hanteras. Om en krögare signalerar att hen är rädd för ett dåligt rykte och försämrade inkomster om narkotika upptäcks i lokalerna så kan incitamenten för ordningsvakten att agera vid upptäckt av narkotika minska.

De allra flesta vill driva en verksamhet, de vill tjäna pengar. Man tjänar dåligt på om det [upptäckt av narkotika] skrämmar i väg kunder, så är det. Och hög polisenärvaro är inte heller någonting som gör så jättebra PR.

(Kommunal handläggare)

Problemet med dubbla lojaliteter kan kopplas till kontextuella aspekter, till exempel till storleken på kommun, där säkerhetspersonal i mindre kommuner kan utveckla en högre lojalitet till krögare än exempelvis i Stockholm där de enligt informanterna kan fördelas mellan krogarna i gemensamma utsättningar. Att använda säkerhetsbolag i stället för frilansande säkerhetspersonal föreslogs också som ett sätt att stärka arbetet mot narkotika på krogarna. Man nämnde där särskilt större möjligheter för säkerhetsbolag att bekosta utbildning för personalen. Mindre krögare kan även de sakna resurser och möjlighet att skicka sin personal på adekvat utbildning i alkohollagens bestämmelser och hur de ska hantera narkotikaförekomst på restaurangen.

Det är upp till var och en [krögare] att få till det här. Sen är det en kostnad på det också som många inte tycker är värd att ta. Är man en stor nattklubb så har man kanske 60-70 anställda och då kan man inte skicka alla för det är bara såna här [tillfälligt anställda], varannan helg eller en helg i månaden.

(Krögare)

Det faktum att restaurangnäringen generellt sett har hög omsättning av personal accentuerar problemet med att utbilda personal.

Nej, man måste förstå att just i nattklubb- och krogmiljö, det är sån enorm omsättning på personal. För vi byter personal, vi kan ha 50, 60, 70 man som byts ut inom en tvåårsperiod. Och det är unga människor som kommer, de är timanställda som det är på de flesta ställena. Det här är inget måstejobb för dem. Alltså, vi har jätteproblem med att bara hinna få dem att gå. Det finns den här alkoholutbildningen, om man ska bli bartender. Att få två studenter att offra två dagar att gå den utbildningen, det är jättesvårt.

(Krögare)

Ett mer ovanligt hinder för adekvat agerande i att motverka förekomst av narkotika på krogen men som också framkom i intervjuerna var att vissa ägare, och även personal (serverings- eller säkerhetspersonal), ibland själva är inblandade i narkotikahandling.

Det finns också exempel på att ägare av [krogar] själva är aktivt involverade i narkotikahandlingen. Då pratar vi inte om försummelse utan att "vara" problemet". Man underlättar, eller någon personal säljer narkotika. Det blir givetvis ett stort problem.

(Polis)

Diskussion – Studie 3

Studien undersökte hur nyckelaktörer uppfattar narkotika i krogmiljö, upplevelsen av nuvarande och potentiella förebyggande insatser, samt existerande underlättande och hindrande faktorer för att minska narkotikaförekomst på krogen.

Nyckelaktörernas uppfattning om narkotika på krogar

Informanterna uppfattar att både narkotikaanvändning och handel ofta förekommer i krogmiljön, vilket även stämmer överens med resultat i tidigare studier (Feltmann et al., 2021a; Nordfjærn et al., 2016; Strandberg et al., 2020). Ett nytt fynd i denna studie är dock signalerna om att det har skett en ökad och mer öppen narkotikaanvändning på krogarna i kölvattnet av covid-19-pandemin, vilket informanterna tror hänger samman med vanor som utvecklats på hemmafester under perioden då covid-19 relaterade restriktioner hindrade många från att gå ut i nöjesmiljöerna. En annan förklaring till en möjlig ökning av narkotikaanvändning under de senaste åren kan vara allt mer liberala normer och mindre restriktiva attityder till narkotika som till exempel manifesterats i avkriminalisering i vissa länder och även legalisering av produktion och försäljning av narkotika, främst cannabis (Carliner et al., 2017; Englund, 2019; European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, 2019; Public Health Agency of Sweden, 2021; Schmidt et al., 2016).

Informanterna uppfattar det som att förekomsten av narkotika inverkar negativt på krogmiljön och att den skapar otrygghet genom att en del gäster kan uppträda hotfullt. Även detta har observerats i tidigare forskning (Feltmann et al., 2021b; Zhong et al., 2020). Kriminella individer som dominerar krogar och använder dem som bas för narkotikaförsäljning noterades vidare i en nyligen publicerad svensk studie kring narkotikahandel i Stockholm (Feltmann et al., 2021b). Det är också ett välkänt fenomen internationellt att även annan kriminalitet, exempelvis våld, är vanligt förekommande på eller i närheten av krogar och liknande nöjesarenor (Schneider, 2013). Informanterna ser narkotika i krogmiljö som uppenbart problematisk, vilket är en viktig förutsättning för motivationen att göra ytterligare ansträngningar i arbetet att motverka problemet (Aarons et al., 2012; Norrgård et al., 2014; Weiner, 2009).

Preventionsinsatser

Insatserna för att förebygga narkotika i krogmiljö varierar mellan kommuner, polisdistrikt och krogar avseende typ av insatser och intensitet. I linje med tidigare forskning och de komponenter som ingår i programmet *Krogar mot Knark* inkluderar de förebyggande insatserna fysiska ändringar av restauranglokalerna, utbildning av nyckelaktörer samt policyimplementering (Gripenberg Abdon, 2012; Holder, 1998). Informanterna hade också flera idéer om hur det narkotikaförebyggande arbetet kan utvecklas, exempelvis genom att arbeta mer med *Krogar mot Knark* (Gripenberg Abdon, 2012). Ökat engagemang från politiker i kampen mot narkotikan samt åtgärder mot organiserad kriminalitet efterlystes också.

Underlättande faktorer för reduktion av narkotika i krogmiljö

Minskning av narkotika i krogmiljöer verkar enligt denna studie underlättas av adekvat resursallokering (t.ex., ökade resurser för tillsyn och fler poliser som arbetar specifikt mot krogen) samt motiverade och kompetenta nyckelaktörer som samarbetar. Vidare kan, enligt informanterna, synliga resultat av arbetet ytterligare främja ansträngningarna att motverka narkotika. I linje med detta betonar Scaccia och kollegor (Scaccia et al., 2015) vikten av motivation att implementera en innovation, tillsammans med tillräcklig kapacitet, för att uppnå avsedd effekt. Även Norrgård och kollegor (Norrgård et al., 2014) betonar vikten av att ha tillräckliga resurser för att lyckas i det förebyggande arbetet mot narkotika på krogar. Informanterna i denna studie uttryckte flera fördelar med ett narkotikaförebyggande arbete, även om det också förekom rapporter om krögare som var ovilliga att vidta åtgärder på grund av oro för minskade inkomster. Att se nackdelar snarare än fördelar med att implementera en insats är förstas hämmande för det narkotikaförebyggande arbetet, vilket även tidigare forskning uppmärksammat (Aarons et al., 2012). Vidare, eftersom förebyggande arbete mot narkotika involverar flera intressenter räcker det inte att enskilda organisationer är väl rustade och motiverade för denna uppgift, utan att de också samarbetar effektivt, vilket denna och tidigare studier visar (Freeth, 2001; Gripenberg-Abdon et al., 2011; Holder, 1998; Vanclay, 1996). Informanterna lyfte vidare

fram allmän samhällelig prevention som viktig för mindre förekomst av narkotika på krogar, vilket knyter an till en systemteoretisk ansats med samhällsmobilisering som en viktig komponent (Holder, 1998).

Hindrande faktorer för reducering av narkotika i krogmiljö

Ett antal hinder för att minska narkotikaförekomsten på krogar lyftes också fram av informanterna. Starkare narkotikapositiva normer samt en ökad hög tillgänglighet och bruk i samhället framhölls av flera av dem som utmanande. Som beskrivits ovan verkar det finnas en nationell och internationell trend i detta avseende (Carliner et al., 2017; Englund, 2019; European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, 2019; Public Health Agency of Sweden, 2021; Schmidt et al., 2016). Eftersom samhällliga normer också påverkar implementeringsprocesser i organisationer (Fixsen et al., 2005; Scaccia et al., 2015), är det troligt att en sådan utveckling kan ha negativ inverkan på möjligheterna att minska narkotika i krogmiljö. Vidare framhölls bristande prioritering och begränsade resurser, särskilt gällande otillräcklig allokering av poliser, som problematiskt för möjligheten att få till en effektiv samverkan och brottsbekämpning. Brist på resurser är ett välkänt hinder i implementeringsprocesser, vilket tidigare forskning bekräftar (Fixsen et al., 2005; Scaccia et al., 2015). Ett annat hinder för samverkan är sekretess mellan organisationer, vilket hindrar professionella från att dela information som är viktig för att upptäcka och lagföra individer som använder eller säljer narkotika. Sekretess och andra skäl att avstå från att dela information mellan samverkande organisationer som försöker genomföra gemensamma insatser har observerats även i annan forskning på flera arenor (Cairns, 2015; Haugstvedt and Tuastad, 2021). Huruvida informanterna tolkar sekretesslagen korrekt eller om det finns sätt att underlätta utbyte av information utan att bryta mot lagen är inte möjligt att säga utifrån denna studie, men skulle kunna undersökas vidare i framtida forskning. Trots många motiverade nyckelaktörer och professionella, verkar det finnas några som har incitament att inte vidta åtgärder. Flera orsaker till bristande aktivitet framfördes av informanterna, bland annat framkom en upplevd oklarhet kring professionella roller och mandat, vilket även Vanclay tidigare varit inne på genom att påpeka att oklara uppfattningar om ansvarsfördelningen är en orsak till svårigheter i samarbetet mellan olika professioner (Vanclay, 1996). I denna studie visade sig både säkerhetspersonal och kommunala handläggare uppleva osäkerhet kring sitt ansvar enligt lagen eller i förhållande till polisens ansvarsområde, och det framkom att de var rädda för att agera utanför sitt uppdrag. Detta är mycket problematiskt eftersom bristande åtgärder i detta fall möjliggör hantering och användning av narkotika i krogmiljön. Utbildning och träning av professionella är viktigt för att i största möjliga utsträckning undanröja denna osäkerhet. Även om denna studie inte undersöker orsakerna till nyckelaktörernas uppfattning eller osäkerhet kring mandat, skulle framtida forskning kunna adressera aspekter av yrkens professionella handlingsutrymme. En annan orsak till bristande motivation att vidta åtgärder mot narkotika är den rädsla för hot och våld från kriminella

gäster och gäng som flera nämnde. Detta är ett viktigt fynd, eftersom problemet inte helt kan lösas genom mer utbildning eller utökad polisnärvaro i krogmiljö, eftersom hot kan verkställas även utanför arbetstid. Dessutom rapporterades det att vissa ägare och personal själva hanterar narkotika, vilket kan innebära att de har ett eget intresse i att den kriminella verksamheten fortgår eller att de kan utsättas för påtryckningar från andra kriminella som kan hindra dem från att vidta åtgärder i frågan. Risken för hot och våld mot ägare eller personal kräver sannolikt en bredare bekämpning av organiserad brottslighet och narkotikamarknaden i samhället, och kanske även ett riktat stöd till ägare och personal som oroar sig för konsekvenserna ifall de nekar kriminella att vistas i lokalerna. Slutligen tycks ekonomiska överväganden utgöra ett hinder för förebyggande åtgärder eftersom vissa krögare upplever att kampen mot narkotika också kan leda till lägre inkomster. Några har också begränsade möjligheter att betala för utbildning av sin personal, vilket accentueras av att personalomsättningen i restaurangbranschen är hög. Oviljan att vidta åtgärder på grund av upplevd risk för negativa effekter är, i linje med implementeringsforskningen, ett framträdande hinder för förebyggande arbete generellt, eftersom en insats måste uppfattas som fördelaktig för dem som implementerar den för att kunna genomföras effektivt (Aarons et al., 2012).

SAMMANFATTANDE DISKUSSION OCH REKOMMENDATIONER

Narkotika uppfattas av krogpersonal, kommunanställda och poliser som ett omfattande problem i krogmiljön och är inte begränsad till kommuner med större städer utan upplevs som ett problem i alla typer av kommuner. Synen på narkotika bland krogpersonal är restriktiv och det finns en vilja bland krogpersonal, kommunanställda och poliser att arbeta narkotikapreventivt. Ansträngningar för att minska förekomsten av narkotika görs också, men de förebyggande åtgärderna har potential att förbättras ytterligare. För att utnyttja potentialen till ett framgångsrikt narkotikaförebyggande arbete bör myndigheter och andra centrala, regionala och lokala aktörer såsom länsstyrelser, regioner och kommuner stödja krögare och deras personal i att agera mot narkotika genom att tillhandahålla utbildning och genom att se till att ägarna tillämpar en strikt policy mot narkotika både gentemot gäster och anställda. En metod som visats vara framgångsrik för att minska narkotika i krogmiljön är den tidigare nämnda metoden *Krogar mot Knark*. Om det inte finns möjlighet att påbörja ett arbete med att implementera en metod som *Krogar mot Knark* kan ett första steg vara att börja arbeta med den evidensbaserade metoden *Ansvarsfull Alkoholservice* i vilken det ingår en viss grundläggande utbildning till krogpersonal om narkotika. I ett senare skede skulle arbetet kunna utvidgas till att omfatta även *Krogar mot Knark*. Vidare bör ytterligare polisresurser avsättas för att bekämpa narkotikaförekomsten i krogmiljö. Myndigheterna bör också utreda eventuell kriminalitet bland ägare och personal samt bekämpa organiserad brottslighet och narkotikatillgänglighet i samhället. Framtida forskning och utbildning bör fokusera på frågor kring sekretess och professionella mandat

för att stärka samverkan och effektiva förebyggande insatser, eftersom oklarheter kring detta visat sig.

Den första juli 2023 träder en ny lag *Kommuner mot brott* i kraft i vilken ansvaret för en lokal samordning av det brottsförebyggande arbetet åläggs kommunerna. Det innebär bland annat att brottsförebyggande åtgärder ska baseras på återkommande lokala kartläggningar. Att tillhandahålla information om attityder, bruk och tillgänglighet av narkotika i samband med alkoholutskänkning är en viktig del i det förebyggande arbetet. Länsstyrelsernas brottsförebyggande verksamhet kommer därmed genom denna kartläggning att blicka mot detta framtida ansvar som kommunerna kommer att få.

Styrkor och svagheter

Den aktuella studien har ett antal styrkor. Den främsta styrkan är att vi har använt både kvantitativ och kvalitativ metod. Vi har även inkluderat olika yrkeskategorier såsom poliser, kommunpersonal, ordningsvakter och andra typer av kategorier som arbetar på krogen som till exempel, serveringspersonal, krögare och kökspersonal, vilket fördjupar förståelsen för narkotikasituationen och det förebyggande arbetet generellt och i krogmiljön. Ytterligare en styrka är att studien inkluderar sju olika län som innefattar både mindre kommuner och kommuner med större städer. Studien är den första som gjorts i Mellansverige för att kartlägga narkotikaproblematiken i krogmiljön. Resultatets trovärdighet främjas också av utlovad anonymitet till respondenter och informanter. De kvalitativa analyserna har genomförts med ett teambaserat tillvägagångssätt i analysen av materialet.

Det finns också begränsningar i studien. Den främsta begränsningen är den relativt låga svarsfrekvensen i enkätundersökningen bland krogpersonal och poliser, vilket medför att resultaten behöver tolkas med försiktighet och begränsar resultatens generaliserbarhet. En låg svarsfrekvens är ett problem som man ser i flera andra undersökningar där data samlas in med webbenkäter som till exempel i Brå:s Nationella trygghetsundersökning där svarsfrekvensen vid den senaste mätningen var 32,6 procent (Holst et al., 2022). Vidare varierade svarsfrekvensen mellan län och polisregioner vilket kan påverka resultatet. Exempelvis var svarsfrekvensen bland krogpersonal minst i Västmanland (29,3 %) och högst i Dalarna (47,2 %). Rekrytering av informanter på frivillig väg medför alltid en risk för ett snedvridet urval av informanter, vilket särskilt vid insamlingen av det kvalitativa materialet gör att det inte är representativt för de grupper som informanterna representerar. Dessutom finns det en risk att informanterna, trots anonymitet, har gett svar som anses vara socialt acceptabla i stället för svar i enlighet med egen uppfattning (Edwards, 1957).

Rekommendationer

Baserat på de resultat som framkommit i kartläggningen föreslås följande insatser för att utveckla det preventiva arbetet i krogmiljö:

- Polis och kommun bör avsätta tillräckliga resurser för narkotikaförebyggande arbete i krogmiljön.
- En evidensbaserad metod som skulle kunna implementeras i kommunerna är *Krogar mot Knark* som omfattar bland annat samverkan, utbildning, policyarbete och förbättrad tillsyn.
- Nationell samordning av det narkotikaförebyggande arbetet i krogmiljö, exempelvis med *Krogar mot Knark*, bör övervägas för att förbättra utbildning och kvalitetssäkra arbetet.
- Säkerställa att vaktpersonal och andra anställda inom krogbranschen utbildas i narkotikapreventivt arbete i krogmiljö.
- Samverkan med Skatteverket och andra myndigheter bör främjas för att minska kriminell verksamhet bland krögare.
- Se över möjligheterna för tydligare återkoppling mellan nyckelaktörer.
- Arbetet med att minska tillgång på och tillgänglighet till narkotika i samhället bör intensifieras.
- Strategiskt arbete via press och andra medier bör utvecklas på lokal och regional nivå för att uppmärksamma beslutsfattare och allmänhet på narkotikafrågan.
- Det behövs ytterligare kunskaper om narkotikaförekomst i nöjesmiljöer såsom att följa drogtrender över tid, både bland personal och gäster, samt även narkotikasituationen ur ett jämställdhets- och jämlikhetsperspektiv.

REFERENSER

- Aarons, G.A., Horowitz, J.D., Dlugosz, L.R., Ehrhart, M.G., 2012. The Role of Organizational Processes in Dissemination and Implementation Research, *Dissemination and Implementation Research in Health: Translating Science to Practice*. Oxford University Press, p. 0.
- Cairns, A., 2015. Multi-agency information sharing in the public sector, Loughborough University.
- Carliner, H., Brown, Q.L., Sarvet, A.L., Hasin, D.S., 2017. Cannabis use, attitudes, and legal status in the U.S.: A review. *Preventive Medicine* 104, 13-23.
- Chuang, E., Jason, K., Morgan, J.C., 2011. Implementing complex innovations: factors influencing middle manager support. *Health care management review* 36, 369-379.
- Edwards, A., 1957. The social desirability variable in personality assessment and research. The Dryden Press, New York.
- Englund, A., 2019. Skolelevers drogvänor 2014 (School students drug habits 2019). Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN), Stockholm, Sweden.
- EMCDDA (European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction), 2019. European Drug Report 2019: Trends and Developments. Publications Office of the European Union, Luxembourg.
- EMCDDA (European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction), 2023. https://www.emcdda.europa.eu/publications/html/pods/waste-water-analysis_en#data-explorer.
- Feltmann, K., Elgán, T.H., Böttcher, M., Lierheimer, S., Hermansson, S., Beck, O., & Gripenberg, J. 2022 Feasibility of using breath sampling of non-volatiles to estimate the prevalence of illicit drug use among nightlife attendees. *Scientific Reports* 12, 202283.
- Feltmann, K., Elgán, T.H., Strandberg, A.K., Kvillemo, P., Jayaram-Lindström, N., Grabski, M., Waldron, J., Freeman, T., Curran, H.V., Gripenberg, J. 2021a. Illicit Drug Use and Associated Problems in the Nightlife Scene: A Potential Setting for Prevention, *International Journal of Environmental Research and Public Health* 18(9), 4789.
- Feltmann, K., Gripenberg, J., Strandberg, A.K., Elgán, T.H., Kvillemo, P., 2021b. Drug dealing and drug use prevention – a qualitative interview study of authorities’ perspectives on two open drug scenes in Stockholm. *Substance Abuse Treatment, Prevention, and Policy* 16, 37.
- Fixsen, D.L., Naoom, S.F., Blase, K.A., Friedman, R.M., 2005. Implementation research: a synthesis of the literature.
- Freeth, D., 2001. Sustaining interprofessional collaboration. *Journal of Interprofessional Care* 15, 37-46.
- Golafshani, N., 2003. Understanding reliability and validity in qualitative research. *Qualitative report* 8, 597.
- Graneheim, U., Lundman, B., 2004. Qualitative content analysis in nursing research: concepts, procedures and measures to achieve trustworthiness. *Nurse education today* 24, 105-112.
- Gripenberg-Abdon, J., Wallin, E., Andréasson, S., 2011. Long-term effects of a community-based intervention: 5-year follow-up of 'Clubs against Drugs'. *Addiction* 106, 1997-2004.
- Gripenberg Abdon, J., 2012. Drug use at licensed premises: prevalence and prevention. Inst för folkhälsovetenskap/Dept of Public Health Sciences.
- Haugstvedt, H., Tuastad, S.E., 2021. "It Gets a Bit Messy": Norwegian Social Workers' Perspectives on Collaboration with Police and Security Service on Cases of Radicalisation and Violent Extremism. *Terrorism and Political Violence*, 1-17.
- Holder, H.D., 1998. Alcohol and the community: A systems approach to prevention. Cambridge University Press, Cambridge.
- Holst, E., Molin, M., Viberg, J., Westerberg, S. 2022. Nationella trygghetsundersökningen 2022 - Om utsatthet, otrygghet och förtroende. Bråttsförebyggande rådet (Brå).
- Hsieh, H.F., Shannon, S.E., 2005. Three approaches to qualitative content analysis. *Qual Health Res* 15, 1277-1288.

- Kvale, S., 1996. *Interviews: An introduction to Qualitative Research Interviews*. SAGE Publications London.
- MacQueen, K.M., E. McLellan, K. Kay, and B. Milstein, 1998. Codebook development for team-based qualitative analysis. *Cultural Anthropology Methods Journal* 10 31–36.
- Månsdotter, A.M., Rydberg, M.K., Wallin, E., Lindholm, L.A., Andréasson, S. 2007. A cost-effectiveness analysis of alcohol prevention targeting licensed premises. *European Journal of Public Health* 17(6):618-623.
- Nordfjærn, T., Bretteville-Jensen, A.L., Edland-Gryt, M., Gripenberg, J., 2016. Risky substance use among young adults in the nightlife arena: An underused setting for risk-reducing interventions? *Scandinavian Journal of Public Health* 44, 638-645.
- Norrgård, E., Wikström, E., Pickering, C., Gripenberg, J., Spak, F., 2014. Environmental and capacity requirements are critical for implementing and sustaining a drug prevention program: a multiple case study of “Clubs against drugs”. *Substance Abuse Treatment, Prevention, and Policy* 9, 6.
- Palinkas, L.A., Horwitz, S.M., Green, C.A., Wisdom, J.P., Duan, N., Hoagwood, K., 2015. Purposeful Sampling for Qualitative Data Collection and Analysis in Mixed Method Implementation Research. *Adm Policy Ment Health* 42, 533-544.
- Public Health Agency of Sweden, 2021. *Den svenska narkotikasituationen (The Swedish Drug Situation)* (In Swedish).
- Scaccia, J.P., Cook, B.S., Lamont, A., Wandersman, A., Castellow, J., Katz, J., Beidas, R.S., 2015. A practical implementation science heuristic for organizational readiness: R = MC(2). *Journal of community psychology* 43, 484-501.
- Schmidt, L.A., Jacobs, L.M., Spetz, J., 2016. Young People's More Permissive Views About Marijuana: Local Impact of State Laws or National Trend? *Am J Public Health* 106, 1498-1503.
- Schneider, S., 2013. Violence, organized crime, and illicit drug markets: a Canadian case study. *Sociología* 71.
- Strandberg, A., Elgán, T., & Gripenberg, J. 2018. *Droger på krogen - En uppföljning av narkotikasituationen i Stockholms krogmiljö*. STAD-rapport 62.
- Strandberg, A.K., Elgán, T.H., Feltmann, K., Jayaram Lindström, N., Gripenberg, J., 2020. Illicit Drugs in the Nightlife Setting: Changes in Employee Perceptions and Drug Use over a Fifteen-Year Period. *Substance use & misuse* 55, 2116-2128.
- Vanclay, L., 1996. *Training to sustain collaboration between general practitioners and social workers*. CAIPE, London.
- Wallin, E., Andréasson, S. 2004. Can I have a beer, please? A study of alcohol service to young adults on licensed premises in Stockholm. *Prevention Science* 5(4):221-229.
- Wallin, E., Gripenberg, J., Andréasson, S. 2005. Overserving at licensed premises in Stockholm: effects of a community action program. *Journal of Studies on Alcohol* 66(6):806-814.
- Wallin, E., Norström, T., Andréasson, S. 2003. Alcohol prevention targeting licensed premises: a study of effects on violence. *Journal of Studies on Alcohol* 64(2):270-277.
- Weiner, B.J., 2009. A theory of organizational readiness for change. *Implementation Science* 4, 67.
- Weller, S.C., Vickers, B., Bernard, H.R., Blackburn, A.M., Borgatti, S., Gravlee, C.C., Johnson, J.C., 2018. Open-ended interview questions and saturation. *PLoS One* 13, e0198606-e0198606.
- Zhong, S., Yu, R., Fazel, S., 2020. Drug Use Disorders and Violence: Associations With Individual Drug Categories. *Epidemiologic Reviews* 42, 103-116.

BILAGOR

Bilaga 1 – Fördelning av kommuner i tre olika kategorier

Kommuner delades in i tre olika kategorier baserat på SKRs (Sveriges kommuner och regioner) kommungruppsindelning: 1. Kommuner med större stad (d.v.s. kommuner med minst 50 000 invånare varav minst 40 000 invånare i den största tätorten; i de sju länen finns ingen storstad med minst 200 000), 2. Pendlingskommun nära större stad eller storstad och 3. Övriga kommuner som inkluderar mindre stad/tätort (d.v.s. kommuner med 15 000 – 40 000 invånare i den största tätorten), pendlingskommuner nära mindre stad/tätort eller landsbygdskommuner.

Tabell 22. Indelning av kommuner som ingår i Studie 1 (n=32) och Studie 2 (n=41)^a

	Kommuner med större stad	Pendlingskommuner nära storstad eller större stad	Övriga kommuner
Kommuner från vilka krogpersonal besvarade enkäten	Gävle Karlstad Linköping Norrköping Uppsala Västerås Örebro	Askersund Håbo Enköping Kumla Köping Laxå Mjölby Motala Nora Sala Sandviken	Arvika Avesta Degerfors Eda Hofors Hudiksvall Hällefors Karlskoga Ljusdal Ljusnarsberg Malung-Sälen Mora Vansbro Orsa
Kommuner från vilka kommunpersonal besvarade enkäten	Borlänge Gävle Karlstad Linköping Norrköping Uppsala Västerås Örebro	Askersund Enköping Hallsberg Hammarö Håbo Köping Lindesberg Mjölby Motala Nora Ockelbo Sala Sandviken Säter Östhammar	Avesta Bollnäs Eda Falun Hofors Hudiksvall Hällefors Karlskoga Leksand Ljusdal Ljusnarsberg Malung-Sälen Mora Orsa Smedjebacken Söderhamn Vansbro Älvdalen

^aBortfall, n=1

Bilaga 2 – Uppdelning av lokalpolisområden i två kategorier

Lokalpolisområden delades in i två kategorier: 1. Lokalpolisområden med större stad (enligt samma SKR-definition som ovan) och 2. Övriga lokalpolisområden.

Tabell 23. Indelning av de 18 lokalpolisområdena (LPO) från vilka poliser besvarade enkäten (Studie 2)

LPO med större stad	Övriga LPO
Borlänge	Arvika
Gästrikland	Enköping-Håbo
Karlstad	Falun
Linköping	Hallsberg
Norrköping	Karlskoga
Uppsala-Knivsta	Lindesberg
Västerås	Mora
Örebro	Norduppland
	Norra Västmanland
	Västra Mälardalen

Bilaga 3 – Länsvis resultatrapportering för utvalda utfall i Studie 1

Nedan presenteras en selektion av resultat från Studie 1 uppdelat på länsnivå. Resultaten måste dock tolkas med försiktighet då antalet respondenter per län är få.

Tabell 24. Länsvisa resultat för utvalda frågor som besvarats av krogpersonal

	Dalarna n=59	Gävleborg n=102	Uppsala n=40	Värmland n=106	Västmanland n=17	Örebro n=69	Östergötland n=61
Jämfört med för 5 år sedan, upplever du att det finns mer eller mindre narkotika på krogen i den stad/ort där du arbetar idag?^a							
Mer narkotika idag	44,1	38,2	42,5	41,5	52,9	43,5	44,3
Ingen skillnad	3,4	7,8	12,5	16,0	11,8	11,6	13,1
Mindre narkotika idag	1,7	1,0	2,5	0,9	-	-	4,9
Vet ej	50,8	52,9	42,5	41,5	35,3	44,9	37,7
Under det senaste halvåret, har det hänt att du sett narkotikapåverkade gäster på krogen i den stad/ort där du arbetar?^b							
Ja	81,6	66,3	81,1	76,6	100,0	71,2	97,9
Nej	18,4	33,7	18,9	23,4	-	28,8	2,1
Under det senaste året, har du sett någon bli erbjuden narkotika på krogen i den stad/ort där du arbetar?^c							
Ja	34,5	13,3	32,4	21,4	20,0	21,5	40,0
Nej	65,5	86,7	67,6	78,6	80,0	78,5	60,0
Under det senaste året, har du sett någon ta narkotika på krogen i den stad/ort där du arbetar?^d							
Ja	17,9	13,1	26,3	17,8	35,7	20,6	31,0
Nej	82,1	86,9	73,7	82,2	64,3	79,4	69,0
Har du blivit erbjuden narkotika på krogen i den stad/ort där du arbetar?^e							
Senaste året eller oftare	13,6	5,8	15,0	12,4	17,6	8,7	23,0
Flera år sedan	11,9	11,7	10,0	11,4	11,8	11,6	13,1
Nej	74,6	82,5	75,0	76,2	70,6	79,7	63,9
När använde du narkotika senast?^f							
Senaste året eller oftare	11,9	4,9	12,5	10,4	5,9	7,2	16,7
Flera år sedan	27,1	25,2	22,5	31,1	58,8	20,3	23,3
Aldrig	61,0	69,9	65,0	58,5	35,3	72,5	60,0
Finns det en skriftlig alkohol- eller drogpolicy på krogen där du arbetar?							
Både alkohol- & drogpolicy	83,1	68,9	70,0	56,1	82,4	75,4	57,4
Alkohol- eller drogpolicy	1,7	9,7	5,0	8,4	-	5,8	4,9
Nej	3,4	2,9	5,0	3,7	-	8,7	8,2
Vet ej	11,9	18,4	20,0	31,8	17,6	10,1	29,5

Internt bortfall varierade men var som mest: ^an=1, ^bn=2, ^cn=1, ^dn=13, ^en=5, ^fn=6